

PRITARTA

Vilniaus miesto savivaldybės
administracijos direktoriaus 2017 m.   d.
įsakymu Nr.

PATVIRTINTA

Vilniaus lopšelio-darželio „Šilelis“
direktoriaus
2017 m.   d. įsakymu Nr.

VILNIAUS LOPŠELIO-DARŽELIO „ŠILELIS“
IKIMOKYKLINIO UGDYMO
PROGRAMA

TURINYS

1. BENDROSIOS NUOSTATOS / 3
  - 1.1. *Informacija apie įstaigą / 3*
  - 1.2. *Įstaigos savitumas / 6*
2. IKIMOKYKLINIO UGDYMO PRINCIPAI / 7
3. PROGRAMO TIKSLAS IR UŽDAVINIAI / 9
4. UGDYMO TURINYS, METODAI IR PRIEMONĖS / 10
  - 4.1. *Ugdomosios aplinkos kūrimas / 10*
  - 4.2. *Auklėtojos ir vaiko sąveika / 11*
  - 4.3. *Į vaiką orientuoto ugdymo planavimas / 12*
  - 4.4. *Prasmingo ugdymo strategijų taikymas / 13*
  - 4.5. *Ugdymo turinys / 13*
    - *Ikimokyklinio amžiaus vaikų kompetencijos, jų turinio dėmenys ir ugdymo gairės / 14*
    - *Rekomenduojamos temos / 37*
    - *Priemonės kompetencijai ugdyti / 38*
5. UGDYMO PASIEKIMAI IR JŲ VERTINIMAS / 40
6. NAUDOTA LITERATŪRA IR ŠALTINIAI / 42

VILNIAUS LOPŠELIO-DARŽELIO „ŠILELIS“ IKIMOKYKLINIO UGDYMO PROGRAMA

1. BENDROSIOS NUOSTATOS

1.1. INFORMACIJA APIE ĮSTAIGĄ.

Įstaigos pavadinimas – Vilniaus lopšelis-darželis „Šilelis“, Sutrumpintas pavadinimas – lopšelis-darželis „Šilelis“ (toliau tekste – Darželis).

Lopšelis-darželis „Šilelis“ savo veiklą grindžia Lietuvos Respublikos Konstitucija, Vaiko teisių konvencija, Lietuvos Respublikos švietimo ir kitais įstatymais, Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimais, Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerijos teisės aktais ir Reikalavimų valstybinių ir savivaldybių mokyklų nuostatams pagrindu parengtais lopšelio-darželio „Šilelis“ nuostatais.

Lopšelio-darželio „Šilelis" teisinė forma – biudžetinė įstaiga.

Institucijos grupė – 3110 (ikimokyklinio ugdymo įstaiga),

Lopšelio-darželio „Šilelis" tipas – 3112 (lopšelis-darželis),

Lopšelio-darželio „Šilelis" adresas – Sietyno g. 5, LT – 04304, Tel. (8 5) 2444411, 2459800.

El. pašto adresas rastine@silelis.vilnius.lm.lt.

Lopšelio-darželio „Šilelis" identifikavimo kodas – 290026840

Lopšelio-darželio „Šilelis" priklausomybės tipas – 2 (Savivaldybės)

Pagrindinė veiklos sritis – švietimas,

Rūšis – ikimokyklinis ugdymas su priešmokyklinio ugdymo grupėmis, kodas – 801010.

Vaikai į grupes priimami Vilniaus miesto savivaldybės nustatyta tvarka.

Lopšelyje-darželyje ugdomi vaikai nuo 1,5 iki 7 metų amžiaus. Darželyje veikia 12 grupių: 2 ankstyvojo amžiaus, 8 ikimokyklinio ir 2 priešmokyklinio amžiaus.

Vaikai ir jų poreikiai

Siekiame tenkinti pagrindinius vaiko poreikius – saugumo, sveikatos bei užtikrinti vaiko teisę tinkamai ugdytis („Vaiko teisių konvencija“ 1999), lanksčiai prisitaikant prie jo, siekiant darnaus perėjimo nuo ugdymosi šeimoje prie ankstyvojo, ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo.

Poreikis žaisti – kiekvienas vaikas bet kokiose sąlygose susiranda galimybę žaisti. Žaisdamas jis išreiškia savo socialinę patirtį, bendrauja. Žaidimas yra vaiko gyvenimo būdas ir pagrindinė jo veikla. Žaidimo metu lavėja vaiko intelektas, turtėja dvasinis pasaulis, socialiniai gebėjimai.

Poreikis jaustis saugiai – vaikas nori jaustis saugus, pradžioje būdamas suaugusiųjų globoje, palaiapsniui ir pats mokosi saugoti save.

Poreikis ugdytis jausmus – kiekvienam vaikui norisi klausytis gražios dainelės, stebėti gamtos grožį.

Siekiant tenkinti vaikų saviraiškos poreikį darželyje plėtojamas neformalusis ugdymas. Vaikai dalyvauja koncertuose, konkursuose. Vaikus ugdo meninio ugdymo pedagogas.

Poreikis bendrauti – vaikas nori būti gerbiamas (būti kitų pripažintam, kaip turinčia savitų gabumų, vertingų savybių unikalia asmenybe, išlikti savitam, skirtingam nuo kitų ir siekis būti priimtam į grupę, žinant, kad jį laiko tos grupės nariu).

Poreikis produktyviai ir kūrybingai veikti – vaikas beveik visada nori piešti, lipdyti, konstruoti. Tam, kad vaikas nuolat galėtų įgyvendinti savo sumanymus, būtina sudaryti jiems palankias sąlygas tai atlikti, sukuriant lanksčią ir mobilią ugdymosi aplinką.

Savarankiškumo siekimas – pats valgo, rengiasi, renkasi veiklą, priemones, žaislus.

Poreikis patenkinti savo smalsumą – ikimokyklinukas labai smalsus, todėl šis amžius labai patogus plėsti vaiko akiratį. Tenkindami savo smalsumą, vaikai kaupia žinias, tikslina turimus daiktų vaizdinius, veikia aplinkoje su įvairiais daiktais, kartu plečia savo žodyną.

Darželi lanko įvairių tautybių, dvikalbių ir daugiakalbių šeimų vaikai, kuriems sudaromos sąlygos kultūrinei-kalbinei saviraiškai. Ugdymas vyksta lietuvių, lenkų bei rusų kalbomis.

Daug darželio ugdytinių turi kalbos ir komunikacijos sutrikimų. Kalbos ir komunikacijos sutrikimai šalinami individualių ir pogruginių pratybų metu. Sutrikimų šalinimo būdus, metodus, formas ir priemones logopedas renkasi atsižvelgdamas į konkretų vaiko kalbos ir komunikacijos sutrikimą, gebėjimų lygį, amžių. Logopedinių pratybų metu turtinamas impresyvusis ir ekspresyvusis žodynas, tikslinamas garsų tarimas, lavinamas fonologinis suvokimas, formuojami garsinės analizės ir sintezės pagrindai, formuojamas kalbos gramatinis taisyklingumas, ugdoma rišlioji kalba, lavinami bendravimo įgūdžiai, formuojami skaitymo ir rašymo pradmenys. Pedagogai taiko įvairius ugdymo metodus ir būdus: stebėjimą, pokalbį, žaidimą, demonstravimą, pamėgdžiojimą, pasakojimą, atkartojimą, ir kt.

Laikotarpis nuo gimimo iki 1,5–3 metų yra intensyvaus jutimo, suvokimo bei judesių, veiksmų raidos etapas, kuris vadinamas sensomotoriniu. Vystosi sugebėjimas įdėmiai klausyti ir skirti garsus. Vaikas pradeda garsiai juoktis, vystosi artikuliacinis aparatas ir klausia. Didėja vaiko domėjimasis aplinka: suaugusiais, vaikais, gyvūnais, žaislais. Vaikui būdinga pasaulį pažinti bandymų ir klaidų keliu, pasitelkiant jutimus ir veiksmus su daiktais. Sulaukęs vienerių metų vaikas jau yra susipažinęs su daugybe jo aplinkoje esančių daiktų, turi įvairios veiklos patirtį, moka bendrauti, apie savo norus, jausmus pranešti kitiems gestais, pavieniais žodžiais. Antrųjų gyvenimo metų pabaigoje ne tik taria atskirus žodžius, bet ir jungia juos į skiemenis. Išryškėja tam tikra kalbos struktūra. Vaikai aktyviai tyrinėja aplinką. Tiek įgimti veiksniai, tiek ugdymas lemia vaiko pažintinę raidą.

Antraisiais gyvenimo metais didėja vaiko aktyvumas, savarankiškumas, vaikai geba atlikti sudėtingesnius veiksmus, tyrinėja aplinką, manipuliuoja daiktais, žaislais. Vaikai siekia emocinio bendravimo su suaugusiais ir bendraamžiais, mokosi kalbos kartodami, mėgdžiodami, kaupdami patirtį. Tenkinant ankstyvojo amžiaus vaikų individualius poreikius, atsižvelgiama į pomėgius, turimą patirtį, suteikiama kuo daugiau įspūdžių,

sudaromos sąlygos vaikų judesių lavinimui, kalbinei, pažintinei, meninei, muzikinei, raiškai. Sudaromos sąlygos vaikui girdėti, lytėti, regėti ir kitais jutimais pažinti supantį pasaulį.

Trečiaisiais vaiko gyvenimo metais tobulėja psichiniai procesai, formuojasi vaizdinis mąstymas. Vaikai, žaisdami tyrinėja suaugusiųjų pasaulį, jaučia norą žaisti su kitais vaikais, derinti tarpusavio veiksmus, laikytis tvarkos, normų. Žaisdami vaikai kalba, pradeda klausinėti. Vaiko kalba priklauso nuo socialinės ir kultūrinės patirties – kuo ji turtingesnė, tuo palankesnės sąlygos vaiko kalbinei raiškai.

Ikimokykliniame amžiuje vaikai gali įsivaizduoti, kurti, fantazuoti. Formuojasi vaiko savimonė, savarankiškumas, aktyvumas, tobulėja savęs vertinimas. Vaikai daug ir noriai bendrauja su vienmečiais. Žaidimas tampa pagrindine vaiko veikla. Intensyviai tobulėja vaiko kalba. Ikimokyklinio amžiaus pabaigoje vaikų mąstymui būdingas rėmimasis konkrečiomis operacijomis. Vaikai įgunda atlikti vis daugiau logiškų veiksmų, intensyviai vartoti sąvokas, todėl sudaromos sąlygos pažinti pasaulį klausinėjant, sprendžiant problemas, ieškant informacijos, rūšiuojant, kaupiant.

Programos ugdymo turinyje akcentuojamos ne žinios, o vaiko gebėjimai, pabrėžiamos individualios vaiko savybės, pedagogas yra ugdymo turinio organizatorius. Akcentuojami aktyvūs ugdymo(si) metodai, kurie nukreipia vaikus veiklai.

Mokytojų ir kitų specialistų pasirengimas

Lopšelyje-darželyje dirba ikimokyklinio ugdymo auklėtojai, priešmokyklinio ugdymo pedagogai, meninio ugdymo pedagogai, logopedas, turintys aukštesnįjį, aukštąjį bakalauro ar aukštąjį magistro išsilavinimą. Pedagogai yra įgiję vyresniojo auklėtojo, auklėtojo metodininko kvalifikacines kategorijas.

Pedagogai pasižymi palankiu požiūriu į vaiką – nepaisant to, iš kokios socialinės-kultūrinės aplinkos jis ateitų, lankė ar nelankė ikimokyklinio ugdymo įstaigą, kokiais gabumais pasižymi.

Pedagogai dalyvauja, šalies švietimo centrų organizuojamuose seminaruose, kursuose, konferencijose. Savo dalykines žinias tobulina rajono ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo pedagogų, logopedų metodinių būrelių veikloje. Kaupia ir skleidžia gerąją darbo patirtį kitiems rajono ir miesto pedagogams.

Lopšelis-darželis palaiko glaudžius ryšius su „Spindulio“ pagrindine mokykla, lopšeliu-darželiu „Delfinukas“, Lazdinų mokykla, Vilniaus Pranciškaus Skorinos gimnazija, bendradarbiaujama organizuojant bendrus renginius, išvykas. Taip pat yra pasirašyta bendradarbiavimo sutartis su Vilniaus kolegijos Sveikatos priežiūros fakultetu.

Mūsų pedagogų parengti ugdytiniai yra rajoninių, respublikinių, tarptautinių piešinių konkursų dalyviai, laureatai, prizininkai.

Tėvų (globėjų) ir vietos bendruomenės poreikiai

Kaip rodo ikimokyklinio ugdymo įstaigą lankančių vaikų tėvų apklausos, tėvai tikisi įvairiapusiško vaiko ugdymo, kad būtų ugdomi meniniai, socialiniai, komunikavimo, pažintiniai, sveikatos saugojimo gebėjimai, tenkinami vaikų specialieji poreikiai, teikiamos neformaliojo ugdymo paslaugos, sudaromos sąlygos vaiko socializacijai, palengvinant jo tolesnį ugdymą pradžios mokykloje.

Tėvai išskiria prioritetinę sociokultūrinio ugdymo kryptį, pasitelkiant etninę kultūrą. Tai yra ir priemonė ir būdas įgyvendinant tikslą – ugdyti visapusišką asmenybę, gebančią atsispirti neigiamiems gyvenimo reiškiniams. Tuo pačiu išskiriama ir dorinio ugdymo svarba.

Tėvai pritaria įstaigos iniciatyvai nuolat lankytis miesto teatrų spektakliuose, išvykose, muziejuose, kviesti įvairius atlikėjus į įstaigą, taip siekiant vaikų kultūrinio akiračio praplėtimo.

Įstaigos veikla yra susijusi su valstybės ir miesto savivaldybės švietimo politika, t.y. gerinama švietimo kokybė bei švietimo sistemos efektyvumas, užtikrinamas kokybiškas ir efektyvus ankstyvojo, ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo paslaugų teikimas. Įstaigos bendruomenė skatinama suvokti savo misiją ir reikšmę, kuriant ir vykdant įstaigos viziją.

1.2. DARŽELIO SAVITUMAS

Vilniaus lopšelis-darželis „Šilelis“ yra įsikūręs Vilniaus miesto Karoliniškių mikrorajone. Įstaigoje kuriama dinamiška, nuolat kintanti, kupina priemonių ir veiklos, atitinkanti individualius vaikų poreikius bei jų vystymosi raidą aplinka.

Darželis yra vieninga ugdymo(si) institucija, užtikrinanti ugdymo ir socializacijos tęstinumą, galimybę sėkmingiau spręsti adaptacijos problemas, kokybišką tėvų (globėjų) ir pedagogų bendravimą, bendradarbiavimą. Darželis – įstaiga atvira visuomenei. Bendrauja su miesto ikimokyklinio ugdymo įstaigomis, bendrojo lavinimo mokyklomis, švietimo, sveikatos priežiūros, mokslo, sporto, teisėsaugos, vaiko teisių ir kitomis institucijomis.

Darželyje yra 12 grupių. Vaikų grupės komplektuojamos atsižvelgiant į vaikų amžiaus tarpsnius bei tėvų pageidavimus. Įstaigoje ugdymas vyksta gimtomis lietuvių, rusų, lenkų kalbomis, todėl ugdymas grindžiamas skirtingų tautų kultūrų vertybių puoselėjimu, remiantis tautų tradicijomis, papročiais, kultūros paveldu. Darželyje sudarytos sąlygos ugdyti tautinių mažumų ir socialinės atskirties vaikams.

Darželyje dirba aukštos kvalifikacijos pedagogai, gebantys keistis, aktyviai ieškančios naujovių ir jas įgyvendinančios. Pedagogai geba pagrįsti savo veiklą, ją sisteminti ir skleisti pozityviąją darbo patirtį. Darželyje dirba logopedas, kuris teikia pagalbą kalbos ir komunikacijos problemų turintiems vaikams. Pedagogų komanda planuoja veiklą, grupės erdvę ir pritaiko ją vaikų poreikiams. Darželyje siekiama, kad grupės dienvakare atitiktų kiekvieno vaiko veiklos ir poilsio reikmes, kad grupės įranga, planavimas ir priemonės skatintų kiekvieno vaiko vystymąsi ir kad pasirinkta veikla atitiktų jo išsivystymo lygį. Pedagogai, siekdami ugdymo individualizavimo, atsižvelgia į vaikų amžių, lytį, išsivystymo lygį, charakterį, temperamentą, pomėgius, geriau ar menčiau išsivysčiusius gebėjimus, vaiko savęs vertinimą, šeimos kultūrą ir tradicijų įvairovę individualumą sąlygojančius veiksnius.

Pedagogai visada remiasi pirminiais vaiko ir šeimos ryšiais, sudaro sąlygas šeimoms visokeriopai dalyvauti grupės ir darželio veikloje. Pagrindas gerų santykių yra bendradarbiavimas, pagarba, vaikų skirtumų ir svarbiausių vaiko interesų suvokimas. Vaikų šeimos nariai skatinamos aktyviai dalyvauti visose įstaigos veiklos srityse. Pedagogų ir tėvelių rūpestis – puoselėti kiekvieno vaiko dvasinį komfortą, bendrą kūrybišką viso darželio klimatą, todėl tobulinant ir kuriant darželio aplinką bei atmosferą dalyvauja darželio pedagogai, tėvai ir vaikai.

Darželyje vaiko ugdymas prasideda nuo darželio pažinimo. Pedagogai nuolat stebi vaiką ir fiksuoja jo pažangą. Individualizuojant vaiko ugdymą pedagogams būtina turėti reikiamą žinių apie vaiko vystymąsi, sveikatą, fizinį ir emocinį augimą, pažinimo būdus.

Darželio dienvakare nemažai laiko skiriama vaikų veiklai: savarankiškai, mažomis grupelėmis, vadovaujant pedagogui. Specialiųjų poreikių vaikams, atsižvelgiant į jų gebėjimus, ugdymo turinį pritaiko įstaigos logopedas, psichologas kartu su auklėtojomis, atsižvelgdami į pedagoginės – psichologinės tarnybos siūlomas rekomendacijas.

Vykdomi įvairūs projektai, specialiųjų poreikių vaikai įtraukiami į bendrojo ugdymo turinio vaikų grupes.

2. IKIMOKYKLINIO UGDYMO PRINCIPAI

Mūsų darželis yra demokratinės gyvenamos principų plėtros institucija, atvira kultūrų tradicijoms. Darželyje ugdymas orientuojamas į vaiko socialinės patirties sklaidą ir poreikius, aplinką, kurioje visuminis vaiko ugdymasis būtų inspiruojamas pažinimo ir atradimo džiaugsmu. Atsižvelgiant į numatytą programos tikslą bei tikslo realizavimo etapus. Darželis vaikų ugdymą(si) organizuoja remiantis šiais principais:

Vertybinių nuostatų ugdymo – prioritetas teikiamas bendrųjų vertybių ir pozityviųjų asmeninių pradmenų formavimui(si).

Humaniškumo – gerbti vaiką kaip asmenybę, garantuoti jam teisę gyventi ir elgtis pagal prigimtį bei asmeninę patirtį.

Demokratiškumo – sudaroma galimybė vaikams kritiškai mąstyti, rinktis sau veiklą, elgtis savarankiškai, tačiau laikomasi tam tikrų taisyklių.

Diferencijavimo – ugdymo procesą grįsti individualių vaiko fizinių, psichinių galių socialinių ypatybių pažinimu, procesą organizuoti, atsižvelgiant į konkretaus vaiko ugdymo(si) poreikius.

Individualizavimo - kiekvienas vaikas auga ir tobulėja savo tempu ir ritmu. Žinodami ikimokyklinio amžiaus vaikų raidos ypatumus, įvertinę kiekvieno vaiko poreikius ir išgales, numatome realius vaiko ugdymo(si) tikslus, pritaikome ugdymo turinį. Nuolat stebėdami vaiko daromą pažangą,

numatome tolesnę ugdymo(si) perspektyvą. Didelis dėmesys skiriamas individualumą sąlygojantiems veiksniams: šeimos kultūrai ir tradicijų įvairovei, vaiko amžiui, lyčiai, vaiko išsivystymo lygiui, charakteriui ir temperamentui, išmokimo stiliui, pomėgiams, geriau ir menčiau išsivysčiusiems gebėjimams, vaiko savęs vertinimui.

Tautiškumo – gaivinti ir puoselėti tradicines vertybes, ugdyti savo krašto kultūra besidomintį, jaučiantį ryšį su tėviškės gamta vaiką, siekiant padėti augančiam vaikui natūraliai perimti savo kultūros vertybes, papročius, tradicijas, jas puoselėti ir kartu kurti savo tapatybę šiuolaikinėje visuomenėje.

Šalia bendrųjų išskirtume ir kitus principus, kuriais grindžiame įstaigą lankančių vaikų ugdymą.

Palaiptiškumo – aktyvinti vaiko kūrybines galias, skatinti jį labiau pasitikėti savo jėgomis bei įgyti patirties tyrinėjimo srityje, einant nuo paprasto prie sudėtingesnio, nuo žinomo prie nežinomo, nuo artimo prie tolimo.

Spontaniškumo – skatinti ir palaikyti vaiką kūrybinėje ir kitoje veikloje, leidžiant laisvai, drąsiai ir netrikdomai reikštis saviraiškos srityje.

Tikslingumo – programos turinys atitinka conceptualiuosius ikimokyklinio ugdymo tikslus ir uždavinius. Jis orientuotas į vaiko adaptacijos naujoje aplinkoje lengvinimą, socializaciją, ugdymo(si) motyvacijos žadinimą ir prielaidų tolesniam ugdymui(si) sudarymą.

Prieinamumo - sudaryti sąlygas ugdytis socialinės atskirties, specialiųjų poreikių bei gabiems vaikams ugdymo turinys sudarytas taip, kad jį galima lanksčiai taikyti, atsižvelgiant į vaiko poreikius ir interesus.

Atsinaujinimo – siekdami parengti vaikus ateities pokyčiams ugdomi jų gebėjimai būti: kūrybingais, kritiškai mąstančiais, ir gebančiais rinktis, matančiais sunkumus ir moka rasti sprendimus, besirūpinančiais bendruomene, šalimi, bei trokštančiais mokytis visą gyvenimą.

Tęstinumo – siekiame darnaus vaiko perėjimo nuo ankstyvojo ugdymo šeimoje prie ikimokyklinio ugdymo grupėje. Kuriama namų aplinka, švenčiamos šeimos šventės, kalbama apie tuos darbus, kuriuos dirba vaikų tėvai, šeimos nariai, skaitomos knygos, žiūrimos vaiko šeimos fotografijos, susitinkama su įstaigą lankančiais broliais ar seserimis, bendraujama su mokiniais, būsimu priešmokyklinio ugdymo pedagogu, pradinio ugdymo mokytoju. Vaiko gyvenimas Darželyje – šeimos gyvenimo tęsa.

Grižtamojo ryšio – skatinamas šeimos ir auklėtojų keitimasis informacija apie vaiko ugdymą(si), nuolatinis ugdymo proceso vertinimas, auklėtojo veiklos refleksija padedanti analizuoti vaikų pasiekimus ir inspiruojanti kokybinius pokyčius.

Konfidencialumo – informacija apie vaiko ugdymo(si) pasiekimus ir problemas teikiama tik asmeniškai tėvams.

Partnerystės su šeima – darželio ir šeimos bendravimas ir bendradarbiavimas grindžiamas įsitikinimu, kad šeima yra svarbiausias vaiko ugdytojas. Tėvams sudaroma galimybė ne tik dalyvauti vaikų ugdymo procese, bet ir kitose darželio veiklos srityse. Tėvai (globėjai) nuolatos gauna informaciją apie įstaigos darbo organizavimą, jos veiklos tikslus, uždavinius, ugdymo(si) turinį, skatinami dalyvauti ugdymo procese – teikti siūlymus organizuojant ugdymo procesus, talkinti organizuojant šventes ir pramogas, prisidėti kuriant grupės aplinką. Nuolatinis ryšys naudingas visai Darželio

bendruomenei: tėvams (globėjams), pedagogams, vaikams. Vaikai, matydami jiems brangius asmenis grupėje, pasijunta saugesni ir labiau pasitikintys savimi.

3. PROGRAMOS TIKSLAS IR UŽDAVINIAI

Darželio atnaujinta ir patobulinta Ikimokyklinio ugdymo programa (toliau tekste – Programa) siekiama tenkinti pagrindinius 1,5 – 6 metų vaiko poreikius: saugumo, sveikatos, judėjimo, žaidimo, bendravimo, bendradarbiavimo, pažinimo, saviraiškos. Programoje atsižvelgta į individualiuosius ir specialiuosius vaiko poreikius.

Programa parengta vadovaujantis Ikimokyklinio ugdymo programų kriterijų aprašu, Ikimokyklinio amžiaus vaikų pasiekimų aprašo projektu bei pagrindiniais teisiniais dokumentais, reglamentuojančiais ikimokyklinio ugdymo(si) veiklą: Lietuvos Respublikos švietimo įstatymu, Vaiko teisių konvencija, Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymu, Vaiko gerovės politikos koncepcija, Lietuvos Respublikos Konstitucija ir Darželio nuostatais, atsižvelgiant į įstaigos ilgalaikės veiklos patirtį, Vilniaus miesto bendruomenės poreikius, lūkesčius, kiekvieno vaiko reikmes, gerbiant kultūrinių tradicijų įvairovę. Darželyje ugdymas grindžiamas orientuojantis į vaiko socialinę patirtį, pasiekimus, taikomi pažangūs ugdymo metodai. Grupės aplinka, priemonės ir veiklos planavimas skatina kiekvieno vaiko vystymąsi, sudaro galimybę individualizuoti ugdymą.

Programa teigia, kad šeima yra pirmasis vaiko mokytojas bei remiasi nuostata, kad šeimos dalyvavimas yra svarbiausia sąlyga stiprinant ir plečiant vaikų ugdymą grupėje, atsižvelgiant į namuose įgytus pomėgius ir žinias. Tėvai (globėjai) nuolatos gauna informaciją apie įstaigos darbo organizavimą, jos veiklos tikslus, uždavinius, ugdymo(si) turinį, skatinami dalyvauti ugdymo procese – teikti siūlymus organizuojant ugdymo procesus, organizuoti ekskursijas, asistuoti auklėtojais, talkinti organizuojant šventes ir pramogas, formuoti grupės aplinką. Nuolatinis ryšys naudingas visai Darželio bendruomenei: tėvams (globėjams), pedagogams, vaikams. Vaikai, matydami jiems brangius asmenis grupėje, pasijunta saugesni ir labiau pasitikintys savimi.

Ikimokyklinio ugdymo tikslas – atsižvelgiant į pažangiausias mokslo ir visuomenės raidos tendencijas, kurti sąlygas padedančias vaikui tenkinti prigimtinius, kultūros, taip pat ir etninės, socialinius, pažintinius poreikius, padėti vaikui išsiugdyti savarankiškumo, sveikos gyvensenos, pozityvaus bendravimo su suaugusiais ir vaikais, kūrybiškumo, aplinkos ir savo šalies pažinimo, mokėjimo mokytis pradmenis.

Uždaviniai:

Atsižvelgiant į kiekvieno vaiko unikalumą bei poreikius, užtikrinant saugią, ugdymą skatinančią aplinką, dialogiška sąveika grindžiamą tikslingą ugdymą ir spontanišką vaiko ugdymąsi, pasiekti, kad vaikas:

1. Plėtotų individualias fizines, socialines, pažinimo, kalbos ir bendravimo, kūrybines galias, pažintų ir išreikštų save.

2. Pozityviai bendrautų ir bendradarbiautų su suaugusiaisiais ir vaikais, mokytoji spręsti kasdienes problemas, atsižvelgti į savo ir kitų ketinimus, veiksmų pasekmes.
3. Aktyviai dalyvautų ir kūrybiškai išreikštų savo šeimos, ugdymo įstaigos ir vietos bendruomenės gyvenime.
4. Mokytoji pažinti ir veikti: žaistų, keltų klausimus, tyrinėtų, rinktųsi veiklos būdus ir priemones, samprotautų apie tai, ko išmoko, numatytų tolesnės veiklos žingsnius.

4. UGDYMO TURINYS, METODAI, PRIEMONĖS

Pedagogai, taikydami savo darbe Ikimokyklinio ugdymo programą, turėtų ją kūrybiškai plėtoti, praturtinti, lanksčiai pritaikyti vaikų ir šeimos poreikiams. Pedagogai turi šią programą pritaikyti visai grupei, bei kiekvienam vaikui atskirai.

4.1. Ugdomosios aplinkos kūrimas.

Kiekvienoje grupėje auklėtojos sukuria kruopščiai suplanuotą, patrauklią, ugdančią aplinką, skatinančią visavertį vaiko vystymąsi, pažangos siekimą. Lopšelio grupės yra suskirstomos į erdves: judėjimo, kūrybos, ramybės, vaidmeninių žaidimų. Darželio grupių priemonės ir įrengimai sugrupuoti į veiklos centrus: vaidmeninių žaidimų, statybinių žaidimų, muzikos, valgio gaminimo, kalbos ir literatūros, dailės, matematikos ir konstravimo, smėlio ir vandens, lauko žaidimų, gamtos tyrinėjimų centras.

Kiekviename veiklos centre yra daugybė priemonių, kurias vaikai gali panaudoti individualiai ir kūrybiškai. Priemonės parenkamos pagal tos savaitės temą, jos patraukliai išdėliojamos, kad būtų lengvai pasiekiamos. Veikla centruose paremta nuostata, kad vaikai mokosi žaisdami, t.y. įvairiai panaudodami daugybę daiktų ir priemonių. Taip pat vaikai mokosi vienas iš kito. Dirbdami grupelėmis veiklos centruose, jie gali natūraliai bendradarbiauti. Tai suteikia galimybę reikšti savo mintis, spręsti problemas, apsispręsti, suprasti skirtumus, būti savarankiškais ir mokytis iš bendraamžių. Žaidimas – tai vaikų darbas. Žaidimas vaikui yra pažinimas, o pažinimas – žaidimas, ir negalima išskirti šių dviejų sąvokų. Skatindami vaikus žaisti, sudarome sąlygas natūraliai įgūdžių ir sugebėjimų raidai. Žaidimas – tai ugdymo pagrindas, sutvirtinamas veiklos centrų priemonėmis, visokeriopa auklėtojų parama. Veiklos centrai tampa pažinimo laboratorija, kur jie mokosi žaisdami su įvairiomis priemonėmis. Vaikai gali patys pasirinkti tas priemones ir yra skatinami savaip jas naudoti.

Suskirsčius grupės erdvę į veiklos, ugdymosi centrus, juose ugdomos vaiko kompetencijos:

Dailės centras – komunikavimo, pažinimo, socialinė, sveikatos saugojimo;

Gamtos tyrinėjimo centras – pažinimo, socialinė, komunikavimo, meninė, sveikatos saugojimo;

Statybinių žaidimų centras – pažinimo, socialinė, komunikavimo meninė, sveikatos saugojimo;

Kalbos centras – komunikavimo, socialinė, pažinimo, meninė, sveikatos saugojimo;

Matematikos ir konstravimo centras – pažinimo, socialinė, komunikavimo, meninė, sveikatos saugojimo;

Vaidmeninių žaidimų centras – socialinė, meninė, komunikavimo, pažinimo, sveikatos saugojimo.

Judėjimo centras – sveikatos saugojimo, socialinė, pažinimo, komunikavimo, meninė;

Lauko žaidimų centras – sveikatos saugojimo, pažinimo, socialinė, komunikavimo, meninė.

Mokymo priemonės:

Auklėtojos sustato baldus taip, kad vaikai galėtų dirbti tiek individualiai, tiek mažomis grupelėmis, tiek didele grupe. Sudaro galimybę judėti iš vieno centro į kitą. Suplanuoja erdvę, kur vaikai gali pasidėti savo asmeninius daiktus. Sukuria erdvę, kur vaikai gali pabūti vieni (pastogės, žaisliniai namukai, palapinės), knygų kampeliai. Patraukliai eksponuoja vaikų darbelius vaikų lygyje. Pertvarko fizinę aplinką, jeigu tai būtina, kad ji atitiktų skirtingo amžiaus vaikų ir atskirų vaikų poreikius. Sudaro lygios galimybės vaikams pasiekti reikiamo ugdymosi lygį. Pasirūpina priemonėmis, atitinkančiomis vaikų amžiaus tarpsnį, lyties ir amžiaus skirtumus. Išdėlioja pakankamai priemonių, kurias vaikai lengvai pasiekia be suaugusiojo pagalbos. Skatina vaikų eksperimentavimą ir tyrinėjimus su daugiafunkcinėmis priemonėmis. Skatina vaikų kūrybingumą, siūlydamos užduotis. Sukuria puikias sąlygas, skatinančias asmeninį vaiko progresą. Grupės ugdymo aplinka nuolat keičiama, kad būtų žadinami įvairiapusiai vaiko gebėjimai, ugdymosi interesus.

Vaikams žaisti, bendrauti sudaromos sąlygos ir už grupės ribų, tam panaudojant kitas patalpas ir lopšelio – darželio kiemo erdves.

Pažintinės priemonės:

Projektai; edukacinės išvykos, ekskursijos; centruose organizuota veikla; veiklos centro, grupės, lauko aikštelės įranga; vaizdinės ugdymo priemonės; žaidimai socialinių įgūdžių raidai; universalūs žaislai ir žaidimai; medžiaga ir priemonės meniniam ugdymui, muzikavimui, muzikos klausymui, judesiui ir šokiui; statybinė medžiaga; sporto inventorių; informacinės, vaizdinės priemonės; vaikų, pažintinė literatūra.

4.2. Auklėtojos ir vaiko sąveika.

Auklėtojos grupėje kuria tam tikra nuotaiką ir atmosferą. Jos ugdo tokias vaikų savybes, kaip: gebėjimą įsijausti į kito būseną, rūpestingumą, entuziazmą, intelektinį smalsumą, kūrybiškumą. Bendrauja su vaikais su šypsena, kalba draugiškai, mandagiai, vaikų akių lygyje. Sudaro vaikams galimybes pasidalinti patyrimais, mintimis, jausmais. Įtraukia vaikus į individualius pokalbius apie žmones, vietas ir dalykus, kurie vaikams svarbūs. Bendrauja su kiekvienu vaiku dažnai rodydamos prierašumą, susidomėjimą ir pagarbą. Skatina socialinį vaikų elgesį. Sukuria situacijas, kuriose vaikai bendradarbiauja, keičiasi vietomis, laukia savo eilės, padeda vienas kitam rasti teisingą išeitį. Skatina vaikų atsakomybę, savarankiškumą, savikontrolę. Padeda vaikams spręsti problemas, padrąsindamos juos išsakyti savo jausmus ir pasidalinti mintimis vieniems su kitais. Siekia, kad kiekvienas vaikas jaustų atsakomybę už individualią veiklą, priemones, aplinką.

Ugdymo procese kūrybinę pedagogo ir vaiko sąveiką užtikrina taikomi ugdymo(si) **metodai:**

Žaidimas – pagrindinis vaikų ugdymo(si) metodas, svarbi vaiko kultūros dalis. Žaisdami vaikai atskleidžia savo patirtį, kaupia ją, išgyvena įvairius vaidmenis, išreiškia jausmus ir emocijas, sprendžia problemas, įveikia sunkumus, atrastus veiklos būdus pritaiko naujose situacijose, kuria bendravimo situacijas ir kt.

Stebėjimas – vienas iš pagrindinių metodų siekiant pažinti vaiką, atskleisti jo individualius poreikius, gebėjimus ir galias.

Interpretacija (kūrybinis) – vaiko saviraiškos ir kūrybiškumo skatinimo būdas, padedantis jam atsiskleisti, savitai išreikšti savo ar pedagogų pasiūlytus sumanymus, idėjas.

Eksperimentavimas, tyrinėjimas (praktinis) – vienas iš aplinkos pažinimo ir patirties kaupimo būdų, kurie skatina vaiką aktyviai veikti, daryti atradimus, planuoti, organizuoti.

Pokalbis, diskusija (žodinis) – vaikai skatinami išreikšti savo nuomonę, požiūrį, argumentuoti išsakytas mintis, klausyti ir girdėti ką sako kiti, apibūdinti savo ir kitų veiklą, kritiškai mąstyti.

Vaizdinis – demonstravimas.

Sportinės veiklos – estafetės, varžybos, fiziniai pratimai, komandiniai žaidimai.

IKT - taikymas – vaizdo medžiagos stebėjimas ir analizavimas multimedijos pagalba, kompiuteriniai žaidimai.

4.3. Į vaiką orientuoto ugdymo planavimas.

Auklėtojos teigia, kad kruopštus ir ilgalaikis planavimas yra sudėtinė ugdomosios programos kūrimo ir įgyvendinimo dalis. Jos kartu su grupės komanda numato trumpalaikius planus projektų vykdymui ir mokymuisi. Planuoja subalansuotą dienotvarkę, priklausomai nuo vaikų išsivystymo lygio. Suteikia pakankamai laiko ramiai ir aktyviai veiklai, veiklai lauke, grupėje, individualiai, mažų ir didelių grupių veiklai. Pakeičia suplanuotą ar įprastinę veiklą, pasikeitus aplinkybėms arba pagal individualaus vaiko specialius poreikius. Palieka erdvės vaikų idėjoms, nuolat domisi vaikų sumanymais. Jos sistemingai stebi, fiksuoja ir dokumentuoja kiekvieno vaiko pažangą. Auklėtojos individualiai ar su komanda analizuoja surinktą informaciją, kad galėtų įvertinti ir suplanuoti tolimesnius žingsnius, skatinančius individualią vaiko pažangą, kartu su jais numato trumpalaikius ir ilgalaikius individualius tikslus. Siekiame pažinti kiekvieną vaiką, individualų jo raidos tempą. Suvokę svarbiausius jo poreikius ir galimybes, numatome individualius ugdymo(si) būdus ir metodus. Skatiname vaiko savarankiškumą tose srityse, kur gebėjimai geriau susiformavę ir teikiame didesnę pagalbą mažiau išlavėjusių gebėjimų ugdymui. Specialiųjų ugdymosi poreikių turintiems vaikams teikiama logopedo pagalba. Individualias vaikų ugdymosi problemas padeda spręsti Vaiko gerovės komisija. Parengia vaikams individualias programas, rekomenduojant Vilniaus pedagoginei psichologinei tarnybai. Individuali programa parengta problemai spręsti, vaiko individualiems poreikiams, pomėgiams tenkinti, padedanti atskleisti vaiko gebėjimus ir juos puoselėti. Dienos ritmas ir veikla lanksčiai derinami su vaiko poreikiais, interesais ir galimybėmis. Nuoseklus auklėtojų planavimas atspindi programos turinį. Auklėtojos programą įgyvendina laisvai ją interpretuodamos, temas (pagal sezoniskumą; vaikų pasiūlytas idėjas, pagal kasdieninio gyvenimo aktualijas, pagal iškilusias problemas, apie mūsų namus, įstaigą, miestą ir t.t.), idėjas, uždavinius kūrybiškai pritaikydamos vaikui ir jo artimiausiai aplinkai. Jos padeda pamatyti ryšius tarp mokomųjų sąvokų ir kasdieninės patirties, suplanuodamos integruotas temas. Vyrauja lanksčios, įvairios, aktualios temos. Atviros kūrybinės idėjos sužadina, paskatina vaiką veiklai, kūrybai, tyrinėjimams. Auklėtojos rengia bendrus vaikų, tėvų ir pedagogų projektus. Jų sudaromi teminiai planai yra efektyvūs, integralūs, orientuoti į vaiko poreikius, interesus ir gebėjimus. Tinkamai parenka priemones temos plėtotei. Ugdomoji veikla planuojama metams, savaitei.

4.4. Prasingo ugdymo strategijų taikymas.

Auklėtojos kompetentingai, kūrybiškai interpretuodamos, ieškosamos įvairių įgyvendinimo variantų, taiko orientuotas į vaiką, į stimuliuojančią ugdymo aplinką. Jų taikomos įvairios ugdymo technologijos skatina ugdymo proceso dalyvių atvirumą, nuomonių raišką, atsakomybę, garantuoja pasirinkimų galimybes, vaikų iniciatyvas ir saviraišką, palaiko ir gina vaiko teises. Auklėtojos siekia, kad ugdymo procesas būtų lankstus, atviras, demokratiškas ir humaniškas. Parinkdamos ugdymo būdus ir metodus auklėtojos atsižvelgia į konkretaus vaiko ar vaikų grupės patirtį bei galimybes, vaiko raidos nuoseklų kitimą. Auklėtojos grupėje sudaro galimybę visiems ugdymo proceso dalyviams – vaikams, tėvams, pedagogams – nuolat teikti pasiūlymus, idėjas ir jas įgyvendinti. Jos siekia, kad dauguma tėvų būtų aktyvūs ugdymo proceso dalyviai. Auklėtojos garantuoja gerą vaiko ugdymo kokybę, taikydamos įvairias vaiko palaikymo, skatinimo strategijas: palaiko, paremia vaiką, sudaro sąlygas įgyti naujai patirčiai, įkvepia, teikia pagalbą, padeda, drauge planuoja, tyrinėja ir numato tobulėjimo galimybes. Auklėtojos tikslų ir uždavinių įgyvendinimui naudoja tokius ugdymo metodus: atvirusius klausimus, minčių lietu, diskusijas, veiklą mažose grupelėse. Planuodamos veiklą auklėtojos palieka erdvės vaikų idėjoms, atsižvelgia į vaikų interesus, lanksčiai keičia veiklą pagal grupės situaciją, nuolat domisi vaikų sumanymais. Pedagogės taiko efektyvaus padrąsinimo, pagyrimo, paskatinimo būdus, didindamos vaikų pasitikėjimą savo galimybėmis, atrenka ir kiekvienam vaikui pritaiko atitinkančius būdus, pripažįsta kiekvieno vaiko individualumą ir leidžia kiekvienam vaikui rinktis ir planuoti savo veiklą kiekvieną dieną. Naudoja ugdymo bendradarbiaujant metodus. Veiklą su vaikais organizuoja grupelėmis (poromis, mažomis ar didelėmis grupelėmis), kad vaikai daugiau išmoktų, keisdami žiniomis, idėjomis, nuomonėmis. Numato daugybę vaikų išsivystymą atitinkančių veiklų (priemonių žaidimų, eksperimentų, ir t. t.), organizuoja jas taip, kad pasiektų šiuos tikslus: skatintų teigiamą savęs suvokimą bei gerą emocijų savijautą.

4.5. Ugdymo turinys.

Ikimokyklinės ugdymo programos ugdymo turinys sudarytas pagal kompetencijas, atrinktos ugdymo sritys, skirtos socialinei, sveikatos, pažinimo, komunikavimo, meninei kompetencijai ugdyti. Programos turinyje numatytos ugdytinios vaiko esminės nuostatos, gebėjimai, kuriuos vaikas turi įgyti iki šešerių metų. Esminės nuostatos ir gebėjimai apima svarbiausius visapusiško vaiko ugdymosi poreikius.

Auklėtojos, atsižvelgdamos į besikeičiančią situaciją, ugdymo turinį nuolat tobulina, papildo naujomis idėjomis, netradiciniais renginiais, pasitelkdamos individualius sugebėjimus, padėdamos vaikams perimti vertybines nuostatas, patirtį. Nuolat skleidžiama kūrybinė iniciatyva tarp auklėtojų ir vaikų. Ugdymo turinys praplečiamas kūrybingai papildant veiklos centrus naujomis ugdymo priemonėmis. Auklėtojos kūrybiškai taiko ir vertina naujas idėjas. Ugdymo turinys aiškiai skatina visuminę asmenybės raidą, atitinka ugdytinio poreikius, interesus, pritaikytas pagal vaiko amžių, jo brandą. Auklėtojos nuolat palaiko kūrybiškas vaikų iniciatyvas, skatina vaikų savarankiškumą, sudaro sąlygas vaikų saviraiškos galimybių plėtojimui. Nuolat pastebi, įvertina ir skatina vaikų kūrybines iniciatyvas. Kuria papildomas sąlygas vaikų saviraiškos plėtojimui.

Ugdymo turinį dėstome žingsniais pagal siektinas kompetencijas. Programoje sąlyginai išskiriamos penkios kompetencijų grupės. Kiekvieną kompetenciją sudaro ugdytinios vertybinės nuostatos, šį amžiaus tarpsnį atitinkantys gebėjimai, žinios, supratimas, vaiko patirtis. Visos šios

kompetencijos glaudžiai tarpusavyje siejamos ir integruojamos. Vienos kompetencijos raida veikia ir yra veikiamą kitų kompetencijų raidos, todėl būtina atsižvelgti į kiekvieną kompetenciją.

Darželyje grupės dažniausiai komplektuojamos atsižvelgiant į vaikų amžių, todėl Programoje pirmiausia orientuojamasi į svarbiausius atitinkamo amžiaus tarpsnio vaikų poreikius bei gebėjimus. Programoje vaikų amžius siejamas su pasiekimų žingsniais: 1 žingsnis – 1,5 metai, 2 žingsnis – 2 metai, 3 žingsnis – 3 metai, 4 žingsnis – 4 metai, 5 žingsnis – 5 metai, 6 žingsnis – 6 metai. Vaiko pasiekimų žingsniai veda link ikimokyklinio ugdymo(si) rezultato – šešerių metų vaiko esminių nuostatų ir gebėjimų, kurios pateiktos programoje:

Ikimokyklinio amžiaus vaikų kompetencijos, jų turinio dėmenys ir ugdymo gairės

Eil. Nr.	Kompetencija	Žingsniai	Gebėjimai ir žinios (pasiekimai)	Vaiko veikla
1.	Emocinis ir socialinis ugdymas(is)			
1.1.	Savivoka ir savigarba	1 žingsnis	Reaguoja į pasakytą savo vardą. Apžiūrinėja, liečia kitą vaiką, tyrinėja jo kūną.	Tyrinėja save veidrodyje, tapatina su draugais. Įvardina berniuką, mergaitę. Pasako savo vardą. Žaidžia vardų žaidimus: atsiliepia, pašauktas vardu; padrašintas, save vadina vardu; pasako vardą kitam, parodydamas pirštukais metus. Žaidžia įvairius žaidimus su veidrodžiu. Skiria save, rodo nuotraukose šeimos narius, brolių, sesę ir kitus. darželio darbuotojus, grupės draugus, tam tikros profesijos žmones. Aiškinasi, kad kiekvienas žmogus turi šeimą, namus, atlieka tam tikrus darbus, kurių rezultatais mes naudojames. Mokosi papasakoti apie save, pasakyti savo vardą, piršteliais parodo savo amžių. Vardina žmogaus kūno dalis, aiškinasi, kam reikalingos kojos, ausys, akys ir kt. kūno dalys. Mėgdžioja suaugusiojo rodomus judesius, imituoja gyvūnų kūno dalių judesius.
2 žingsnis		Turi savo kūno išorės vaizdinius – atpažįsta save neseniai darytose nuotraukose, savo atvaizdą veidrodyje, pavadina kelias kūno dalis. Išreiškia savo norus, pyksta, kai suaugęs draudžia tai daryti.		
3 žingsnis		Kalba pirmuoju asmeniu „Aš noriu“, „mano“. Savo „aš“ sieja su savo veikla ir daiktų turėjimu – pasako, ką daro, ką turi. Pasako, kas jis yra – berniukas ar mergaitė, atskiria berniukus nuo mergaičių, pavadina 5-6 kūno dalis. Didžiuojasi tuo, ką turi ir ką gali daryti, tikisi, kad juo besirūpinantys suaugusieji ir kiti vaikai jį mėgsta ir priima.		
4 žingsnis		Supranta, kad turi nuo kitų atskirą savo norų, ketinimų, jausmų pasaulį. Pasako, kaip jaučiasi, ko nori jis, ir kaip jaučiasi, ko nori kitas. Supranta, kad suaugęs negalėjo matyti to, ką jis matė, ką darė arba kas atsitiko, jeigu nebuvo kartu. Mano, kad jis yra geras, todėl kiti jį mėgsta, palankiai vertina.		
5 žingsnis		Supranta, kad jis buvo, yra ir visada bus tas pats asmuo: atpažįsta save kūdikystės 2 nuotraukose, teisingai pasako, kad suaugęs bus vyras/moteris (tėvelis/mamytė). Jaučiasi esąs šeimos, vaikų grupės narys. Apibūdina savo išvaizdą,		
				Pasakoja apie save: amžius, išvaizda, lytis, pomėgiai, gebėjimai. Ieško savęs nuotraukose, stebi veidrodyje. Žaidžia bendravimo žaidimus, kartoja ir įsimena savo vardą, pavardę, kitų vaikų vardus, pomėgius. Pristato save kitiems, perduodamas simbolinį ženklą. Diskutuoja, kokie patys vaikai yra, ko nori, kaip jaučiasi. Klausosi literatūros kūrinių ir aiškinasi, kas patinka, o kas ne, kas gera, o kas bloga. Lygina save, koks yra dabar ir koks buvo anksčiau: pasakoja, ką geba, žymi bei meninėmis priemonėmis

			kalba apie šeimą, draugus. Savęs vertinimas nepastovus, priklauso nuo tuo metu išsakyto suaugusiojo vertinimo, siekia kitų dėmesio, palankių vertinimų.	vaizduoja savo augimą, pasiekimus. Žiūrinėja savo ankstesnių ir dabartinių metų kūrybinių darbų albumus, pastebėdami, kiek daug išmoksta augdami. Kuria knygele apie save, įsegdami savo paties pieštą autoportretą, draugų, auklėtojos, tėvų, kitų šeimos narių pieštus portretus su užrašytais žodžiais apie jį; gretina portretus, svarsto, ar panašus, kokį patį mato save pats ir kokį mato kiti. Tyrinėja savo ir kitų žmonių panašumus ir skirtumus, pomėgius, analizuoja savo elgesį įvairiose situacijose. Sudaro savo gyvenimo liniją iš piešinių, paveikslėlių, nuotraukų. Kuria savo galimybių „saulę“, ant spindulių rašydami, ką gali. Demonstruoja savo fizinių galimybių, pozų, judesių tobulumą, išradingumą žaisdami, veikdami su daiktais. Dalyvauja įvairioje veikloje (meninė, sportinė, gamtos, aplinkos pažinimo, techninė, žygiai, talkos ir kt.), kurioje atskleidžia geriausias savo savybes. Apie savo veiklą pasakoja suaugusiems ir vaikams, džiaugiasi, rodo, ką nuveikęs. Žaidžia „komplimentų“ žaidimus, pastebėdami ir įvertindami vienas kito gerąsias savybes. Stebi, tyrinėja, apmąsto, vaizduoja, komentuoja grupės, šeimos, bendruomenės gyvenimą. Klausosi kūrinėlių, diskutuoja apie gražų šeimos narių bendravimą, pagarbą, rūpinimąsi vieni kitais, vaikų, senelių bei tėvų panašumą. Žiūrinėja knygeles, savo šeimos nuotraukas, įvardina šeimos narius, iš žaislų sudaro šeimos variantus. Kalba, judesiais, mimika išreiškia meilę šeimos nariams. Aiškinasi šeimos narių giminystės ryšius (dukra, anūkė ir t.t.), sudaro savo šeimos medį. Laikosi šeimos ir bendruomenės narių susitarimų, tvarkos. Perkelia į grupę savo šeimos patirtį: bendravimo būdą, žaidimus, pomėgius. Diskutuoja apie gimtinę, Tėvynę, domisi tradicijomis, papročiais, vietinėmis šventėmis, dalyvauja jose. Atpažįsta, atkartoja girdėtą informaciją iš gimtojo miesto istorijos.
		6 žingsnis	Vis geriau suvokia savo norus, jausmus, savybes, gebėjimus, šeimą, bendruomenę, Tėvynę. Ima suvokti save, kaip galintį daryti įtaką kitam ir atsakingai pasirinkti. Juokiasi iš savo klaidų ar mažų nelaimių, jeigu jos nesukėlė rimtų pasekmių. Save apibūdina, nusakydamas fizines ir elgesio savybes, priklausymą šeimai, grupei, gali pasakyti savo tautybę. Save ir savo gebėjimus vertina teigiamai. Stebi ir atpažįsta kitų palankumo ir nepalankumo jam ženklus.	
1.2.	Emocijų suvokimas ir raiška	1 žingsnis	Mimika, kūno judesiais ir garsais išreiškia džiaugsmą, liūdesį, baimę, pyktį. Patiria išsiskyrimo nerimą, atsiskyrus nuo tėvelių, džiaugiasi jam sugrįžus. Išreiškia nerimą, pamatęs nepažįstamą žmogų.	Žaisdamas, bendraudamas išreiškia savo jausmus ir norus. Kalba apie jausmus, žiūrinedamas paveikslėlius, nuotraukas, piešinius, knygų iliustracijas. Išdarinėja grimasas žvelgdamas į veidrodį. Žaidžia žaidimus, kuriuose reikia pasakyti, ką mėgsti, kaip jautiesi, su koku žaislu nori žaisti.
		2 žingsnis	Emocijos pastovesnės, tačiau dar būdinga greita nuotaikų kaita. Atpažįsta kitų džiaugsmo, liūdesio, pykčio emocijų	

			išraiškas	Žiūri nuotraukas ir pasako, kur mergaitės, o kur berniukai. Savo jausmus išreiškia bendraudamas ir žaisdamas vaizduotės žaidimus. Žaidžia žaidimus, per kuriuos pasako, kaip jis jaučiasi, ką jis mėgsta, su koku žaislu nori žaisti. Vartoja „aš“, „mano“, „man“ – „Aš noriu lėlės“. Vartoja kai kuriuos vertinimo žodžius: „Agnė gera“, „Agnė bloga“, vėliau – „Aš – gera“. Savo elgesį vaikas vertina, atsižvelgdamas į pritariančią ar nepritariančią suaugusiojo veido išraišką. Nenoriai dalinasi savo žaislais, asmeniniais daiktais. Atsisveikina ir pasisveikina su šeimos nariais, sako ačiū, prašau. Žaisdamas su kitais reiškia palankumą, pasitenkinimą. Naudoja siužetinius žaislus, daiktus-pakaitalus. Domisi vaikais, ieško draugo žaidimui. Noriai žaidžia su suaugusiuoju, atkartoja jo veiksmus. Žaidžia žaidimus plėtojančius socialinę patirtį. Bendradarbiauja žaidžiant, mokosi suprasti draugo ketinimus, spręsti ginčus.
		3 žingsnis	Pradedą atpažinti, ką pats jaučia, turi savus emocijų raiškos būdus. Pradedą naudoti emocijų raiškos žodelius ir emocijų pavadinimus. Pastebi kitų žmonių emocijų išraišką, atpažįsta aiškiausiai reiškiamas emocijas ir į jas skirtingai reaguoją. Geriau valdo savo emocijų raišką ir veiksmus, reaguodamas į juo besirūpinančio suaugusiojo veido išraišką, balso intonaciją, žodžius.	
		4 žingsnis	Pradedą suprasti, kad skirtingose situacijose jaučia skirtingas emocijas, kad jas išreiškia mimika, balsu, veiksmais, poza. Pavadiną pagrindines emocijas. Atpažįsta kitų emocijas pagal veido išraišką, elgesį, veiksmus. Ima suvokti, kad jo ir kitų emocijos gali skirtis. Geriau supranta kitų emocijas ir jausmus, iš dalies į juos įsijaučia ir dažnai tinkamai į juos reaguoją. Pradedą valdyti savo emocijų raiškos intensyvumą priklausomai nuo situacijos.	Tyrinėją savo ir kitų nuotaikas: linksmas, liūdnas, aiškinasi veido išraiškos mimikas: „nusiminęs“, „piktas“, „verkiantis“, „džiugus“. Stebi, aiškinasi, pajaučia, išgyvena, kad visi žmonės patiria jausmų, emocijų, minčių: gali džiaugtis ir pykti, būti laimingi ir nelaimingi. Aiškinasi, kokia mimikos komunikacinė reikšmė, ją naudoją saviraiškai: šypsena, linksmos akys, ašaros, susiraukęs, piktas veidas. Stebi jas veidrodyje. Atlieka mimikos pratimus (prieš draugą ir prieš veidrodį): šypsosi sau, draugui; nustemba (pakelti antakius); vaizduoją pyktį (suraukti kaktą); baimę (išplėsti akis); įniršį (išsišiepti rodant dantis); pasibjaurėjimą (patempti apatinę lūpą); „beždžionėlę“ (šypotis ištempus ausis). Klausosi kūrinėlių apie jausmus, nuotaikas, svarstydami, iš ko galima suprasti, kad kitam linksmas, liūdnas, piktas, skaudu. Iš vaikų balsų įrašų bando nuspręsti, kokios jie nuotaikos. Tyrinėją ir aiškinasi, kaip kūnas reaguoją į skausmą. Išreiškia savo savijautą, norus žodžiais, įvardina savo emociines būsenas bei jų priežastis įvairiose gyvenimo situacijose. Užbaigia frazes „Man patinka, nes...“, „Aš laimingas, nes...“ ir kt. Naudoją „nuotaikų lentą“: gamina veidukus, simbolines nuotaikų korteles ir vaizduoją tam tikrą išraišką, savo nuotaiką, skaičiuoją ir nusprendžia,
		5 žingsnis	Apibūdina savo jausmus ir situacijas, kuriose jie kilo. Vis geriau supranta kitų jausmus ir tinkamai į juos reaguoją. Vis dažniau jausmus išreiškia mimika ir žodžiais, o ne veiksmais.	
		6 žingsnis	Pavadiną bei apibūdina savo jausmus, juos sukėlusias situacijas ar priežastis. Beveik neklysdamas iš veido mimikos, balso, kūno pozos nustato, kaip jaučiasi kitas ir tinkamai reaguoją. Dažniausiai geranoriškai nusiteikęs kitų atžvilgiu. Supranta, kad gali pats kontroliuoti kilusių jausmų raišką, stengiasi tinkamais būdais, neskaudindamas kitų, reikšti jausmus.	

				<p>kokia nuotaika vyrauja grupėje. Liūdniems, piktiems vaikams padeda patarimų korteles (simbolius). Kitiems reiškia supratimą, užuojautą tinkama balso intonacija. Simboliniais paveikslėliais ženklina knygelėse, siužetiniuose paveikslėliuose pavaizduotų žmonių, gyvūnų nuotaiką. Kuria nuotaikingų veidų paveikslą. Žaidžia spalvų kortelėmis, spalvotomis skarelėmis, pasakydami, kokios spalvos tą dieną nuotaika. Klausosi skirtingos nuotaikos muzikos kūrinų, jas išreiškdami spalvomis, linijomis, formomis. Žaidžia saviraiškos žaidimus, iš judesių, mimikos spėdami, kas ką veikia, kaip jaučiasi, įsitikindami, kad kūno kalba galima daug ką išreikšti. Kasdienės, ugdomosios veiklos, pasivaikščiojimų, išvykų bei ekskursijų metu, bendraudami rodo jautrumą kitiems. Domisi draugo savijauta, stebi, kada kitam liūdna, skauda, gera ar linksma, nuramina, džiaugiasi kartu. Paguodžia kitus myluodami, sūpuodami, kykuodami, maldydami, žaidindami, juokindami.</p>
1.3.	Savireguliacija ir savikontrolė	1 žingsnis	Trumpam susitelkęs apžiūrinėja, klausosi, čiupinėja. Gerai jaučiasi įprastoje aplinkoje. Nusiramina kalbinamas, nešiojamas, supamas.	<p>Laiku valgo, eina į lauką pasivaikščioti, laiku miega, žaidžia ir t.t. Pripranta prie ritualų ir jų laikosi. Ieško emocinio supratimo, auklėtojos (lipa ant kelių, prašosi paimamas ant rankų) ir bendraamžių palaikymo. Reiškia savo emocijas, pasitenkinimą, palankumą kitam: šypsosi, juokiasi, glosto, apkabina, bučiuoja, vadina vardu. Siekia geros savijautos, pasakoja apie save, savo aprangą, šeimą. Domisi patrauklia veikla, gerai jaučiasi grupės aplinkoje. Žaidžia emocinius (klykavimo, mylavimo) žaidimus. Gina save protestuodamas: garsiai verkia, bėga šalin, prieštarauja („ne, nenoriu“).</p>
		2 žingsnis	Trumpam atitraukus dėmesį vėl sugrįžta prie ankstesnės veiklos. Išsigandęs, užsigavęs, išalkęs nusiramina suaugusiojo kalbinamas, glaudžiamas, maitinamas.	
		3 žingsnis	Atkakliai laikosi savo norų. Yra ramus ir rodo pasitenkinimą kasdienine tvarka bei ritualais. Žaisdamas kalba su savimi, nes kalba padeda sutelkti dėmesį, kontroliuoti savo elgesį. Bando laikytis suaugusiojo prašymų ir draudimų. Nueina šalin, jeigu kas nepatinka, atsisako bendros veiklos, nekalba. Išbando įvairius konfliktų sprendimo ar savo interesų gynimo būdus.	
		4 žingsnis	Primenant ir sekdamas suaugusiojo bei kitų vaikų pavyzdžiu laikosi grupėje numatytos tvarkos, susitarimų ir taisyklių. Žaisdamas stengiasi laikytis žaidimo taisyklių. Nusiramina, kalbėdamas apie tai, kas jį įskaudino, ir girdėdamas suaugusiojo komentarus. Ramioje situacijoje įvardina savo ar kito netinkamo elgesio galimas pasekmes, bando laikytis tinkamo elgesio taisyklių.	
		5 žingsnis	Primenant laikosi grupėje numatytos tvarkos, susitarimų ir taisyklių. Lengviau priima dienos ritmo pasikeitimus.	
				<p>Kasdienių situacijų metu aiškinasi kultūringo bendravimo, elgesio įvairiose situacijose taisykles. Tyrinėja savo ir kitų elgesį, atlieka kai kuriuos įpareigojimus, nurodymus. Kuria, aptaria grupės elgesio taisykles. Klausosi kūrinėlių, diskutuodami apie vaikų ir gyvūnų gerus ir blogus poelgius bei jų pasekmes, samprotaudami, kaip patys pasielgtų panašioje situacijoje. Žaisdamas, bendraudamas mokosi elementarių savikontrolės įgūdžių. Atlikdami tą patį darbą netrukdo dirbančiam šalia, tariasi dėl bendrų</p>

			Ramioje situacijoje sugalvoja kelis konflikto sprendimo būdus, numato jų taikymo pasekmes. Primenami kitiems tinkamo elgesio taisyklės ir bando jų laikytis be suaugusiųjų kontrolės	veiksmų, derina savo interesus. Aiškinasi, kad ne visada visi norai yra patenkinami, kad kiti žmonės irgi turi savo jausmus ir norus. Diskutuoja apie tai, kad būtina valdyti savo poreikius, jausmus, kad netinkamas elgesys, žodžiai įžeidžia kitus. Diskutuoja apie bendravimą, kilusius ginčus su draugais, kaip juos taikiai spręsti. Žaidybinių situacijų metu ieško konfliktų sprendimo būdų. Vaizduoja tinkamus ir netinkamus poelgius, įsijausdami į „draugo“, „svečio“, „brolio“ ar kt. vaidmenis. Užsidėję „kalbančius akinius“ komentuoja, ką grupėje matė, pastebėjo, patyrė gero, ko nenorėtų matyti. Dėlioja siužetus (geri ir blogi poelgiai) iš paveikslėlių. Žaidžia bendrus žaidimus, laikosi žaidimo taisyklių, veikia šalia kitų atsargiai, netrukdydami, gerbdami jų privatumą. Kultūringai bendrauja su visais vaikais, padėkoja, pasisveikina, atsisveikina. Žaidžia žaidimus, kuriuose pasirenka, ar vykdyti sugalvotus, apgaulingus kvietimus, siūlymus, ar atsispirti, nes juose slypi pavojai, galintys pakenkti pačiam ir kitiems. Kaupia gerų darbų, gerų poelgių kraitelę, simbolinėmis kortelėmis pažymėdami atliktus gerus darbelius, dėkodami draugams už gerus jų poelgius. Dovanoja vienas kitam pasigamintus „švelnukus“, „užaugina“ „gerumo medį“, ant jo kabindami gerumo, padėkos, linkėjimų žodžius. Aiškinasi, kokiais būdais galima sumažinti pyktį, įniršį, išbando tai praktiškai. Naudoja žaidimus: mylavimus, kykavimus, juokimus ir kt.
		6 žingsnis	Dažniausiai savarankiškai laikosi grupėje numatytos tvarkos, susitarimų ir taisyklių. Bando susilaikyti nuo netinkamo elgesio jį provokuojančiose situacijose, ieško taikių išeičių. Stengiasi suvaldyti savo pyktį, įniršį.	
1.4.	Santykiai su suaugusiais	1 žingsnis	Atpažįsta juo besirūpinantį suaugusįjį, džiaugiasi jį pamatęs, atsako jo kalbinamas, žaidinamas. Verkia atsiskirdamas nuo tėvų, padedamas pedagogo nurimsta ir įsitraukia į veiklą.	Tvarkosi savo žaidimo vietą, padeda draugams ar auklėtojais. Deda daiktus ir žaislus į jiems skirtas vietas. Žaisdamas su kitais reiškia palankumą, pasitenkinimą. Naudoja siužetinius žaislus, daiktus-pakaitalus. Noriai žaidžia su suaugusiuoju, atkartoja jo veiksmus. Žaidžia žaidimus plėtojančius socialinę patirtį. Mėgsta drauge veikti su suaugusiu (žaisti, vartyti knygeles, ridenti kamuolį, statyti bokštą ir kt.). Mėgdžioja suaugusiųjų, brolių, seserų veiksmus, kalbą, poelgius. Mimika, gestais išreiškia meilę, nuotaiką, nerimą, pyktį, susierzinimą, kaltę, gėdą. Žodžiu išreiškia norus.
		2 žingsnis	Parodo prierašumą prie juo besirūpinančio suaugusiojo. Mėgsta žaisti kartu su juo besirūpinančiu suaugusiuoju, stebi ir mėgdžioja jo žodžius, veiksmus. Geba padėti suaugusiam tvarkyti žaislus.	
		3 žingsnis	Drąsiai veikia, rizikuoja, išbando ką nors naują. Mėgdžioja, tačiau žaidime savaip pertvarko juo besirūpinančių suaugusiųjų veiksmus, žodžius, intonacijas. Nori veikti savarankiškai ir tikisi suaugusiojo palaikymo, pagyrimo. Ne visada priima suaugusiojo pagalbą, kartais užsispiria. Lengviau nei antraisiais metais atsiskiria nuo tėvų. Ramiai stebi nepažįstamus žmones, kai juo besirūpinantis pedagogas	

			yra šalia jo arba matomas netoliese.	
		4 žingsnis	Lengvai atsiskiria nuo tėvų ar globėjų. Grupėje jaučiasi saugus, rodo pasitikėjimą grupės pedagogais, bendradarbiauja su jais: kalbasi, klausia, tariasi. Paklaustas suaugusiajam pasako savo nuomonę. Dažniausiai priima pedagogo pagalbą, pasiūlymus bei vykdo individualiai pasakytus prašymus. Mėgsta ką nors daryti kartu su suaugusiuoju. Kasdieninėse situacijose stengiasi laikytis suaugusiojo nustatytos tvarkos bei elgesio taisyklių, tačiau supykęs, susijaudinęs gali nepaklusti, priešintis.	Stebi suaugusiųjų gyvenimą, diskutuoja apie žmonių darbą, šeimą. Seka suaugusiųjų pavyzdžiu, iš jų mokosi, kreipiasi pagalbos, patarimo, klausinėja, išklauso, rodo savo darbelius, džiaugiasi savo pasiekimais. Kviečia kartu veikti, žaisti. Bendrauja su jais pagarbiai, kultūringai. Dalinasi įspūdžiais, kaip padeda suaugusiems ir šeimos nariams. Įsiklauso į suaugusiųjų siūlymus, patarimus, atlieka nedidelius įpareigojimus. Aptaria, kuria bendravimo su aplinkiniais elgesio taisyklės. Klausosi suaugusiųjų pasakojimų, sekimo, deklamavimo, skaitymo, dainų, lopšinių. Susipažįsta su įstaigoje dirbančiais žmonėmis, jų veikla, aiškinasi, kuo jie svarbūs, kodėl reikia gerbti jų darbą. Žaidimų metu imituoja, išbando suaugusiųjų darbus, atitinkamoms situacijoms tinkančius elgesio būdus. Dalyvauja susitikimuose su įvairių tarnybų, įstaigų, profesijų žmonėmis, lankosi tėvų darbovietėse, muziejuose, parodose, dalyvauja šventėse, spektakliuose, koncertuose ir kt., bendrauja su kitų vaikų šeimos nariais, mažai ar visai nepažįstamais žmonėmis. Diskutuoja, kaip elgtis su nepažįstamais žmonėmis, kuria žaidybines situacijas, kaip negalima elgtis. Aiškinasi pavojingas situacijas, aptaria, į ką reikėtų kreiptis pagalbos. Domisi žmonėmis, kurie rūpinasi žmonių saugumu: policininkais, gaisrininkais, gydytojais. Susipažįsta su jų profesija, aiškinasi, kokiais telefono numeriais juos galima iškviešti.
		5 žingsnis	Drąsiai bendrauja su pažįstamais ir mažiau pažįstamais žmonėmis grupėje. Rodo, prašo, siūlo, aiškina, nurodinėja, įtraukdamas suaugusįjį į savo žaidimus ir bendrą veiklą. Priima su veikla susijusius suaugusiojo pasiūlymus. Tikrina suaugusiojo išsakytas leistino elgesio ribas - atsiklausia, derasi, pasako, kaip pasielgė kitas, ir laukia komentarų. Dažniausiai laikosi suaugusiojo nustatytų elgesio taisyklių, susitarimų, tačiau stipriai supykęs, išsigandęs, susijaudinęs gali priešintis suaugusiajam.	
		6 žingsnis	Nusiteikęs geranoriškai ir pagarbiai bendrauti su suaugusiais. Susitaria su juo besirūpinančiais suaugusiais dėl dienvakšės ir elgesio taisyklių, stengiasi laikytis susitarimų, nors kartais su suaugusiuoju bendrauja priešiška. Kasdieninėse situacijose bando tinkamu būdu išsakyti priešingą nei suaugusiojo nuomonę. Paprašytas paaiškina, kodėl negalima bendrauti su nepažįstamais žmonėmis, kai šalia nėra juo besirūpinančio suaugusiojo. Žino, į ką galima kreiptis pagalbos pasimetus, nutikus nelaimei.	
1.5.	Santykiai su bendraamžiais	1 žingsnis	Patinka būti šalia kitų vaikų, juos liesti, mėgdžioti jų veido išraišką, veiksmus.	Žaidžia, neatiminėja žaislų, netrukdo draugams, neskriaudžia ir netrukdo aplinkiniams, veikia draugiškai, dalinasi žaislais, džiaugiasi savo ir kitų žaidimu ar darbo rezultatais. Domisi vaikais, ieško draugo žaidimui. Bendradarbiauja žaidžiant, mokosi suprasti draugo ketinimus, spręsti ginčus. Bando sulaukyti neigiamus jausmus. Draudimų dažnai nepaiso. Individualiai ir grupelėmis klausosi skaitymo. Domisi suaugusiais, esančias grupėje, atsako į pakalbimą. Domisi kitais vaikais, pats ieško draugo žaidimui. Dažnai konfliktuoja (ima tą patį žaislą, atima). Taikliausiai žaidžia 2-3 vaikai.
		2 žingsnis	Žaidžia greta kitų vaikų, stebi jų veiklą. Jiems šypsosi, mėgdžioja jų judesius, veiksmus. Duoda žaislą kitam, jį ima iš kito, supykęs atima žaislą iš kito, jam suduoda.	
		3 žingsnis	Ieško bendraamžių draugijos. Žaidžia greta, trumpai pažaidžia su kitu vaiku, trumpam įsitraukia į kito vaiko žaidimą. Bendrauja mimika, judesiais, veiksmais, dažniau kalbasi su kitu vaiku, pakaitomis atlieka veiksmus su tuo pačiu žaislu. Gali simpatizuoti kuriam nors vaikui. Audringai reiškia teises į savo daiktus, žaislus, nori kito vaiko jam	

		patinkančio žaislo.	Reiškia palankumą: šypsosi, glosto, bučiuoja, vadina vardu ir kt. Savo teises gina protestuodamas. Pradedą domėtis vienas kitu: pavadina žaislus, veiksmus, prašo, komentuoja.
	4 žingsnis	Kartu su bendraamžiais žaidžia bendrus žaidimus. Žaisdamas mėgdžioja kitus vaikus, supranta jų norus. Tariasi dėl vaidmenų, siužeto, žaislų. Padedamas suaugusiojo, palaukia savo eilės, dalijasi žaislais, priima kompromisinį pasiūlymą. Gali turėti vieną ar kelis nepastovius žaidimų partnerius. Su jais lengvai susipyksta ir susitaiko.	Diskutuoja apie draugus ir draugystę, domisi jų darbais, daiktai, žaislais, sumanymais, jausmais, nuomone. Aiškinasi sąvoką „draugas“, įvardina artimiausius draugus. Surengia „minčių lietu“ apie tai, koks yra tikras draugas, kaip vaikai jaustųsi vienui vieni. Aiškinasi, jog draugai atrodo įvairiai, turi skirtingas ar panašias savybes: būna draugiški, išradingi, kantrūs, kartais užsispyrę. Ruošia stendą apie draugų talentus, piešdami, paveikslėliais žymėdami, ką kiekvienas daro geriausiai. Kartuoja susitikimo ritualus, perduodami vienas kitam grupės simbolį, kreipdamiesi vardu, pasilabindami, vartodami liaudiškus pasveikinimus, palinkėjimus. Domisi patarlėmis, priežodžiais apie šiltus žmonių santykius. Vardija, kieno koks daiktas ar žaislas, dalijasi žaislais, saugo ir tausoja ne tik asmeninius, bet ir draugo, bendrus žaisliukus. Naudoja susidraugavimo būdus: mandagiai pasisveikina, pasiūlo kartu pažaisti, pasidalina žaislais, tinkamai elgiasi, draugui padaro ką nors malonaus, padeda bėdoje, norą bendrauti parodo šypsena, maloniu žvilgsniu, gestais, kalba. Diskutuoja, svarsto apie tai, kas stiprina ir kas silpnina draugystę. Užmezga kontaktą su sau svarbiomis vaikų grupelėmis, kalbasi, ką nors praneša, pasakoja didelei vaikų grupei, kuria bendrus darbus, projektus, toleruoja, išklauso, priima kito poziciją, kartu svarsto, diskutuoja, ieško bendro susitarimo. Kuria grupės tradicijas, elgesio taisykles, piešia jas, užrašo, parenka simbolinius paveikslėlius. Lankosi kitose darželio grupėse, patirdami, kad aplink yra daug kitų vaikų, kad jie yra draugiški, neskriaudžia, kad žaisti kartu yra smagiau. Įvairios veiklos metu išklauso kitą, pagelbsti silpnesniam, jaunesniam už save, nesišaipto iš kito nelaimės, nesijuokia draugui padarius ką nors ne taip. Meninės veiklos metu gamina dovanėles, atvirutes draugams. Žaidžia vaidmeninius, kūrybinius, statybinius žaidimus, išbando įvairias žaidimo galimybes, tariasi dėl vietos, vaidmenų, klausosi draugų norų, siūlymų, dalinasi žaislais. Žaidžia
	5 žingsnis	Sėkmingai įsilieja į vaikų grupę ir kartu žaidžia. Veikia kartu su kitais, siūlydamas sumanymą ar priimdamas kitų sumanymą, fantazuodamas. Tikslingai atsineša žaislą iš namų bendram žaidimui su žaidimo draugu. Paprašius kitam vaikui, duoda pažaisti savo žaislu arba žaidžia juo paeiliui. Gali padėti kitam vaikui. Pats randa konflikto sprendimo būdą arba prašo suaugusiojo pagalbos. Gali turėti draugą arba kelis kurį laiką nesikeičiančius žaidimų partnerius.	
	6 žingsnis	Rodo iniciatyvą bendrauti ir bendradarbiauti su kitais vaikais, palaikyti su jais gerus santykius. Diskutuoja dėl žaidimų sumanymų ir veiklos. Palaiko pastovią draugystę mažiausiai su vienu vaiku. Dalijasi žaislais ir kovoja už kitų teisę žaisti paeiliui. Siekdamas rasti kompromisą, įsitraukia į derybų procesą. Supranta, kad grupė vaikų, norėdama veikti sutartinai, turi susitarti dėl visiems priimtino elgesio. Supranta, koks elgesys yra geras ar blogas, ir kodėl. Suvokia savo veiksmų pasekmes sau ir kitiems. Turi draugą arba kelis pastovius žaidimų partnerius.	

				„vardų“, bendravimo, draugystės, situacijų modeliavimo žaidimus, ieško problemų sprendimo būdų. Organizuoja malonių linkėjimų, gražių pastebėjimų ratą (siunčia ratu žaisliuką). Žaidžia judriuosius žaidimus – laikosi žaidimų taisyklių, derina savo veiksmus, kartu patiria džiaugsmą. Interpretuoja, vaidina, fantazuoja drauge su kitais, išreiškdami savo įspūdžius, išgyvenimus, socialinę patirtį. Stebi, tyrinėja, apmąsto, komentuoja savo santykius su grupės vaikais.
2.	Pažinimo ugdymas(is)			
2.1.	Aplinkos pažinimas	1 žingsnis	Domisi aplinka, sutelkia dėmesį į daiktus. Reaguoja į skirtingus vaizdus, paviršius, kvapus, garsus, skonius. Atpažįsta artimus žmones, žaislus, daiktus.	Tyrinėja save veidrodyje, tapatina su draugais. Įvardina berniuką, mergaitę. Pasako savo vardą. Susipažįsta su mašina, autobusu, dviratuku ir kt. transporto priemonėmis, su buities daiktų paskirtimi (šaukštu valgome, plaktuku kalame, iš puoduko geriame ir kt.), parodo, o vėliau ir įvardina namų apyvokos daiktus, gyvūnus, augalus. Ieško paveikslėliuose ar tarp žaislų nurodyto gyvūno, mėgdžioja jo balsą, parodo, o vėliau ir įvardina gyvūnų pagrindines kūno dalis, kai kuriuos skiriamuosius požymius (uodega, sparnai, pelekai), judesius (skrenda, plaukia, bėga, striksi ir kt.). Paveikslėlyje ar aplinkoje parodo gėlytę, medelį, bando pasakyti spalvą, kiekį. Įvairių pojūčių pagalba, susipažįsta su vaisiaus ir daržovės savybėmis (spalva, dydis, skonis, kvapas). Vaisius bei daržoves rūšiuoja pagal tam tikrus požymius. Įgytą patirtį pritaiko žaidimuose. Eksperimentuoja ir stebi savo veiksmų rezultatus: prideda, pamatuoja, deda į įdubimą, išpjovą. Randa kitą tokį pat atviruką su dailės kūrinio reprodukcija, fotografija. Ketinimui, sumanymui įgyvendinti spaudžia mygtukus, rankenas, atkabina kabliukus, bando segioti sagas, ką nors išvynioti ir suvynioti, išpakuoti. Veikia su vaikiško dydžio namų apyvokos ir sodo tvarkymo įrankiais kartu tvarkosi grupėje, lauke. Suaugusiems prižiūrint atsargiai ir saugiai žaidžia su mechaniniais žaislais. Žaidžia su statybine medžiaga, stato nesudėtingus statinius, panaudoja siužetinius žaidimus. Atgamina, gretina, keičia daiktų vaizdus, nustato paprastus ryšius tarp to, ką atsimenta ir mato. Pradeda naudoti daiktų pakaitalus. Supranta, įsijaučia ir atkartoja žaidime suaugusiuosius ir jų veiksmus. Žaisdamas su vyresnių vaikų ar suaugusiųjų
		2 žingsnis	Stebi, atpažįsta artimiausią savo aplinką, orientuojasi joje. Pažįsta ir pavadina kai kuriuos gyvūnus, žmones, daiktus, jų atvaizdus. Žino kai kurių daiktų paskirtį ir jais naudojami (šukos, šaukštas, nosinaitė).	
		3 žingsnis	Atpažįsta ir pavadina vis daugiau artimiausioje aplinkoje esančių augalų (sodo, daržo, lauko), gyvūnų, daiktų, domisi jais. Skiria atskirus gamtos reiškinius. Orientuojasi savo grupės, darželio, namų aplinkoje. Žino savo ir savo šeimos narių vardus. Dalyvauja prižiūrint augalus ar gyvūnus.	

			<p>rūbais, skraistėmis, apdangalais, batais, vaikas kuo nors apsimeta, patiria malonumą supanašėdamas su suaugusiuoju. Su lėle ir kitais siužetinėmis žaislais žaidžia lyg su gyvais: glosto, maitina, migdo, prausia, šukuoja, rengia, vežioja ir pan. Žaidžia su realiais daiktais, tikroviškais ir neapibrėžtos paskirties žaislais, teminiais rinkiniais („namai“, „kirpykla“) bei vaidmenų atributais. Stebi, dalyvauja aptariant, klausosi, išsako savo nuomonę, liečia ir kitais būdais pažįsta pasaulį. Domisi temomis žmogus, artimųjų žmonių veikla („Mama plauna indus“, „Senelis skaito laikraštį“ ir pan.). Daiktai, veiksmas su jais, jų paskirtis, namų apyvokos daiktai (rūbai, baldai, indai ir kt.), žaislai, darbo įrankiai (šluota, kibiras, laistytuvai ir kt.). Gamta, augalai (medžiai, gėlės, daržovės, vaisiai), naminiai gyvūnai (katė, šuo, karvė, arklys, ožka, kiaulė, gaidys, višta, antis ir kt.) ir jų vaikai, laukiniai gyvūnai (kiškis, lapė, meška, vilkas ir kt.) ir paukščiai (varna, žvirblis, zylė ir kt.), vanduo buityje (bėga, šaltas-karštas, vandenyje maudosi, juo prausiasi, jame skalbia) ir gamtoje (bėga upeliukas, upė, jūra), metų laikai ir jų ypatybės (žiema-šalta, krenta sniegas, vasara – karšta, šviečia saulė ir t.t.).</p>
4 žingsnis	Pažįsta gyvenamosios vietovės objektus (namai, parduotuvės ir pan.). Pasako miesto, gatvės, kurioje gyvena pavadinimus, savo vardą ir pavardę. Atpažįsta gamtoje ar paveiksluose dažniausiai sutinkamus gyvūnus, medžius, daržoves, grybus, gėles, pasako jų pavadinimus.	<p>Kaupia informacija apie pasaulį, žmones, reiškinius, šeimą, gimtinę, savo šalį, tradicijas, šventes. Aiškinasi savo miesto savitumus, įžomybes. Susipažįsta su šalies sostine Vilniumi, šalies simbolika, prezidentu. Ugdomosios veiklos metu susipažįsta su liaudies kūryba. Perkelia į grupę savo šeimos patirtį: bendravimo būdą, žaidimus, pomėgius. Stebėdamas suaugusiuosius, jų veiksmus, išbando naujus veikimo bei elgesio būdus, juos perima, kūrybiškai pritaiko. Žiūrėdami paveikslus, nuotraukas, išvykų ir ekskursijų metu susipažįsta su įvairiomis žmonių profesijomis, jų atliekamais darbais ir darbo rezultatais. Pasivaikščiavimo metu, išvykų bei ekskursijų metu pratinasi globoti ir saugoti gamtą, augmeniją, gyvūniją, demonstruoja gebėjimą tinkamai elgtis gamtoje, viešose vietose, dalyvauja gamtos saugojimo programose, projektuose, dalyvauja ekologiniuose žygiuose, akcijose. Kaupia įvairių medžiagų apie gyvūnus, augalus. Ieško išskirtinių augalo požymių</p>	
5 žingsnis	Žino kas yra šeima, pasakoja apie ją, jos buitį. Gali savarankiškai nueiti į darželio salę. Žino savo gatvės pavadinimą. Atranda buities prietaisų, skaitmeninių technologijų panaudojimo galimybes, noriai mokosi jais naudotis. Atpažįsta ir įvardija ne tik naminius, bet ir laukinius gyvūnus. Pasako naminių ir laukinių gyvūnų gyvenimo skirtumus. Skiria daržoves, vaisius, uogas nusako panaudojimo maistui būdus. Domisi dangaus kūnais, gamtos reiškiniais, kurių negali pamatyti (pvz. ugnikalnių išsiveržimu, žemės drebėjimu ir pan.).		
6 žingsnis	Žino savo tėvų profesijas, žino savo namų adresą, įvardija savo gimtinaičius. Žino savo šalies ir sostinės pavadinimą. Skiria ir pavadina suaugusiųjų profesijas, buitį ir darbą. Žino		

			<p>tradicines šventes. Pastebi aiškiai matomus skirtumus ir panašumus tarp gyvūnų ir augalų. Samprotauja apie tai, kur jie gyvena, kuo minta naminiai ir laukiniai gyvūnai. Moka prižiūrėti ir stebėti kambarinių augalų, daržovių augimą. Žino apie naminių gyvūnų naudą žmogui ir augalų panaudojimą maistui. Pradedą suprasti Žemės, Saulės, Mėnulio ir kitų dangaus kūnų ryšius. Mokosi rūšiuoti atliekas. Rodo pagarbą gyvajai ir negyvajai aplinkai ir besiformuojančią atsakomybę už jos išsaugojimą.</p>	<p>bei savybių. Aiškinasi iš kokių dalių sudarytas augalas, iš kur jis atsiranda, kokių reikia sąlygų, kad augalas augtų ir duotų vaisių, kokia jo reikšmė gamtai ir žmogui. Įvairių priemonių pagalba kaupia informaciją apie naminius ir laukinius gyvūnus, vabzdžius, paukščius, žuvis, jų jauniklius, išorinius požymius, gyvenimo būdą ir mitybą. Pokalbių metu pasakoja apie savo augintinius, jų priežiūrą ir poreikius, zoologijos sode ar miške matytus gyvūnus, kaime auginamus gyvulius. Aiškinasi, kuo naudingi gyvūnai, kuo pavojingi, kodėl jie tokie būna ir kaip apsisaugoti nuo jų grėsmės. Žiemą lesina paukštėlius, neša žvėreliams maisto. Stebi, analizuoja, grožisi įvairiais žmogaus ir gamtos sukurtais kūriniais. Pats prisideda prie grožio kūrimo, žino jog negalima teršti. Aiškinasi, kodėl reikia taupyti popierių, elektrą, vandenį. Skiria ir pavadina dieną, naktį, apibūdina orą, jo pokyčius žymi kalendoriuje. Įvairių bandymų metu susipažįsta su sniego ir vandens savybėmis. Stebėjimų metu susipažįsta su nuosekliais gamtos pakitimais rudenį, žiemą, pavasarį, vasarą, žmonių atliekamais žemės ūkio darbais įvairiais metų laikais. Aiškinasi, kuo kiekvienas metų laikas patrauklus, gražus. Klausosi pasakojimų, žiūri filmukus apie saugų elgesį gatvėje, gamtoje, prie vandens, su buitinais prietaisais ir kt. Dalyvauja saugaus eismo užsiėmimuose, prevencinėse programose.</p>
2.2.	Kiekio supratimas ir skaičiavimas	1 žingsnis	Gestais, mimika parodo, jog suvokia, ką reiškia yra/nėra, dar, taip/ne.	Pavadina daiktus, rūšiuoja juos pagal dydį, spalvą, kiekį (vienas, daug), dėlioja nesudėtingus lotą. Atrenka parodytos formos ir spalvos daiktus, žaislus. Grupuoja daiktus, žaislus pagal formą, spalvą, dydį. Sudaro daiktų, žaislų eiles nuo didžiausio iki mažiausio ir atvirkščiai. Tapatina daiktus, dedamus į įdubimą, išpjovą tiesiogiai: pridėdant, pamatuojant.
		2 žingsnis	Supranta ką reiškia vienas, du, daug.	
		3 žingsnis	Skiria sąvokas mažai (vienas, du) ir daugiau. Pradedą suprasti, ką reiškia padalinti daiktus po vieną, po lygiai. Geba išrikiuoti daiktus į eilę.	
		4 žingsnis	Pradedą skaičiuoti daiktus, palyginti kelių daiktų grupes pagal daiktų kiekį grupėje. Padalina daiktus po lygiai. Pradedą vartoti kelintinius skaitvardžius pirmas, antras.	
		5 žingsnis	Supranta, kad daiktų skaičius nepriklauso nuo daiktų formos, dydžio, daiktų savybių, jų padėti erdvėje. Skaičiuoja bent iki 15. Dėliodamas kelis daiktus, sugeba atsakyti į klausimus: Kiek iš viso? Kiek daugiau? Kiek trūksta. Pastebi, kaip sudaryta daiktų, elementų seka, sugeba pratęsti ją 1-2	
				<p>Sisteminą, klasifikuoja, apibendrina elementarią informaciją, skaičiuoja, matuoja, lygina, grupuoja. Eksperimentuoja. Dalyvauja pažinimo, tyrinėjimų ir atradimų savaitėje. Aplinkoje ieško daiktų, kurių yra po vieną, kokių- po daug. Kalboje vartoja žodžius vienas, daug, nė vieno. Taisyklingai skaičiuoja daiktus, garsus, judesius, taisyklingai vartodamas skaitvardžius. Skaičiuoja ir atskaičiuoja daiktus, judesius, garsus pagal pasakytą</p>

			daiktais. Skiria kelintinius skaitvardžius.	skaičių ar pateiktą pavyzdį. Įvairioje veikloje skaičiavimui vartoja kelintinius skaitvardžius
		6 žingsnis	Susieja daiktų kiekį su atitinkamu daiktų skaičių žyminčiu simboliu. Skaičiuoja bent iki 10. Palygina mažai daiktų turinčias grupes pagal kiekį. Supranta ir vartoja sąvokas daugiau/mažiau, po lygiai, vienu, dviem,....daugiau/mažiau, pusiau, į 2 dalis, į 4 dalis. Atpažįsta, atkuria, pratęsia, sukuria skirtingų garsų, dydžių, formų, spalvų sekas su 2-3 pasikartojančiais elementais	
2.3.	Forma, erdvė, matavimai	1 žingsnis	Domisi kitokios formos, dydžio, spalvos daiktais: siekia juos paimti, tyrinėja. Atkreipia dėmesį į judančius, artėjančius daiktus, daug kartų kartoja matytus veiksmus su daiktais.	Rūšiuoja, grupuoja, lygina daiktus pagal spalvą, formą, dydį, atlieka įvairius veiksmus su didaktiniais žaislais. Iš dviejų formų ar dydžių parenka nurodytą, grupuoja vienerūšius, labai skirtingos formos daiktus, pagal kontrastingas spalvas ir kt. požymius. Eilės tvarka deda 3-4, o vėliau ir 4-5 skirtingo dydžio žiedų piramidę. Atlieka įvairius veiksmus su didaktiniais žaislais (išdėlioja, surenka, sumauna žiedus, įdeda vieną į kitą ir kt.) Dėlioja iš dviejų-keturių dalių dėlionės, korteles.
		2 žingsnis	Žaisdamas stengiasi rasti reikiamos formos, dydžio ar spalvos daiktą. Nuotraukoje, piešinyje atpažįsta anksčiau matytą daiktą. Supranta vis daugiau žodžių, kuriais nusakoma daikto forma, dydis, spalva, judėjimas erdvėje: paimti, didelį, nueiti iki, pažiūrėti į viršų ir pan.).	
		3 žingsnis	Skiria sąvokas mažai (vienas, du) ir daug. Pradedama suprasti, ką reiškia padalinti kelis daiktus po vieną, po lygiai. Geba išrikiuoti daiktus į eilę.	
		4 žingsnis	Atpažįsta apskritos, keturkampės, kvadratinės formos daiktus. Atrenka vienodos formos, dydžio ar spalvos daiktus. Manipuliuodamas daiktais (juos vartydamas, padėdamas šalia, uždėdamas ant, įdėdamas į, atsižvelgdamas į daikto formą, dydį, spalvą) bando konstruoti, komponuoti, grupuoti. Labai skirtingus ir vienodus daiktus palygina pagal ilgį, storį, aukštį, masę ir pan. Dydziams, dydžių skirtumams apibūdinti pradeda vartoti žodžius: didesnis – mažesnis, ilgesnis – trumpesnis, storesnis – plonesnis, aukštesnis – žemesnis ir pan. Už save didesnius daiktus vadina dideliais, o mažesnius – mažais. Pradedama skirti dešinę ir kairę savo kūno pusę, kūno priekį, nugarą. Nurodydamas kryptį (savo kūno atžvilgiu) naudoja žodžius: pirmyn – atgal, kairėn – dešinėn, aukštyn – žemyn. Paros dalis sieja su savo gyvenimo ritmu. Žino metų laikus ir būdingus jiems požymius.	Lygina dvi daiktų grupes nuosekliai uždėdamas vieną daiktą ant kito ar pridėdamas vieną daiktą prie kito, pridėdam ar nuimant daiktą, padaro iš daiktų grupės lygybę. Lygina labai kontrastingus, mažiau kontrastingus ir vienodus daiktus pagal ilgį, plotį, aukštį, didumą, storį. Dėlioja daiktus didėjimo arba mažėjimo tvarka pagal ilgį, plotį, aukštį, didumą, storį. Lytėjimo, regėjimo bei judėjimo pojūčių pagalba susipažįsta su geometrinėmis figūromis. Aplinkoje ieško atitinkamos formos daiktų išsiaiškina, kad geometrinės figūros gali būti įvairių dydžių ir spalvų. Dėlioja geometrines figūras didėjimo ir mažėjimo tvarka. Įvairių žaidimų metu pratinasi skirti dešinę ir kairę rankas, nustatyti savo kūno dalių erdvinę padėtį ir pagal jas nurodo kryptį nuo savęs (pirmyn, atgal, aukštyn, žemyn, kairėn, dešinėn), skiria ir išreiškia žodžiais erdvinius vieno ar kito daikto santykius su savimi (prie mane- langas), juda nurodyta kryptimi: pirmyn, atgal, kairėn, dešinėn ir t. t., nusako daikto padėtį kito daikto atžvilgiu. Žiūrėdami įvairius paveikslėlius, atlikdami stebėjimus pasivaikščiojimų metu, susipažįsta su paros dalimis: diena, naktis, rytas, vakaras; aiškinasi jų
		5 žingsnis	Skiria trikampę, stačiakampę formas. Randa mažai besiskiriančius daiktus. Kalbėdamas apie spalvą, vartoja sąvokas vienos spalvos, dvispalvis. Grupuoja, komponuoja daiktus, atsižvelgdamas į jų spalvą, formą arba dydį. Kalbėdamas apie nuotolį, atstumą, daiktų ilgį, plotį, aukštį, storį, masę, vartoja sąvokas ilgesnis – trumpesnis, siauresnis	

			– platesnis ir pan. Supranta, ką reiškia sudėlioti nuo mažiausio iki didžiausio ir atvirkščiai. Supranta, kad knygos skaitomos iš kairės į dešinę ir iš viršaus į apačią. Juda nurodyta kryptimi. Skiria ir žodžiais išreiškia erdvinius daikto santykius su savimi: priešais mane – už manęs, šalia manęs, kairėje manęs ir pan. Pradedama suvokti praeitį, dabartį, ateitį. Skiria sąvokas: šiandien, vakar, rytoj.	nuoseklumą, taip formuojant supratimą apie parą, teisingai vartoja sąvokas vakar, šiandien, rytoj. Kasdieninės veiklos metu susipažįsta su savaitės dienomis, pasako, kuri šiandien diena, kuri buvo vakar, kuri bus rytoj.
	6 žingsnis	Skiria plokštumos ir erdvės figūras: skritulį ir rutulį, kvadratą ir kubą, tačiau plokštumos ir erdvės sąvokų dar nevartoja. Grupuoja, klasifikuoja daiktus pagal dydį, formą arba spalvą. Matuodamas atstumą, ilgį, tūrį, masę, naudojami vienu ar keliais sąlyginiais matais, tačiau tūrio, talpos, masės sąvokų dar nevartoja. Atranda, kad į skirtingos formos daiktus galima sutalpinti tą patį medžiagos kiekį. Palygindamas dydžius, vartoja jų skirtumo didumą pabrėžiančius žodžius. Apibūdina daiktų vietą ir padėtį kitų daiktų ar vienas kito atžvilgiu, sakydamas: į kairę – į dešinę, aukščiau – žemiau, virš – po, šalia, greta, viduryje, tarp, priešais, prie, prieš, paskui; šalia, vienas už kito, už, tarp, viduje, išorėje ir kt. Pradedama suvokti laiko tėkmę ir trukmę; žino, jog gamtoje esama įvairios trukmės pasikartojančių ciklų (kartojasi savaitės dienos, metų laikai ir pan.).		
3.	Kalbos ir komunikavimo ugdymas(is)			
3.1.	Sakytinė kalba	1 žingsnis	Klausosi suaugusiojo. Supranta elementarius klausimus ir prašymus. Skiria griežtą ir malonų kalbančiojo suaugusiojo kalbėjimo toną. Džiaugiasi įvairiais garsais ir ritmais. Supranta savo ir artimųjų vardus, artimiausios aplinkos daiktų ir reiškinių pavadinimus. Supranta veiksmų pavadinimus, geba veiksmais atsakyti į klausimus. Daug čiauška, kartoja, mėgdžioja jam tariamus garsus ir skiemenis.	Įvardina, ką mato knygutėje, klausosi sekamų pasakų, skaitomų grožinės ir pažintinės literatūros kūrinių. Atsako į klausimus: kas čia?, ką veikia? Atsako į pateiktus trumpus klausimus, susijusius su sekta ar skaityta pasaka. Pagal iliustracijas atpažįsta girdėtus tautosakos, grožinės literatūros kūrinius. Kalba sakiniiais, vartoja žodžius, padedančius bendrauti su aplinkiniais ir išreikšti savo norą. Aktyviai dalyvauja pokalbyje: klausia, atsako, pasakoja apie save, žaislus, paveikslus, įvykius, mėgdžioja dažnai girdimus gyvūnų bei paukščių balsus. Klausio suaugusiųjų kalbos, bendrauja su suaugusiuoju, kitais vaikais. Paveikslėliuose, nuotraukose parodo ir pavadina berniuką, mergaitę, senelį, močiutę, tetą, dėdę. Pradedama kalbėtis su draugu: pavadina žaislus, veiksmus, siūlo, prašo, komentuoja. Klausosi raiškaus, gyvo, emocingo pasakojimo, sekimo, skaitymo, deklamavimo, dainavimo, vaidinimo. Žaidžia žaidimus liežuviui ir lūpoms: užpučia
		2 žingsnis	Supranta ir greitai mokosi paprastų naujų žodžių. Klausosi ir supranta nesudėtingus trumpus tekstus: žaidimus, eilėraštkus, pasakas, pasakojimus. Supranta su dienotvarkę susijusius paaiškinimus, prašymus, elementarius klausimus. Išklauso ir supranta elementarius vienas po kito išsakomus nurodymus. Pradedama kalbėti dviejų trijų žodžių sakiniiais. Kalba apie tai ką mato ir girdi, kas atsitiko, ko nori. Noriai dalyvauja pokalbiuose. Kartoja, suaugusiam padedant, girdėtus trumpus kūrinius.	
		3 žingsnis	Klausosi skaitomų ir pasakojamų kūrinių. Klausosi naujų	

			<p>žodžių ir bando juos suvokti. Išklauso ir reaguoja į kelis vienas paskui kita sekančius nurodymus. 3-4 žodžių sakiniiais kalba ir klausinėja apie save, savo norus, poreikius, išgyvenimus. Pradedą mėgdžioti suaugusiųjų kalbėseną. Kalba ir klausinėja apie aplinkos objektus, jų savybes, įvykius, net jei jų dabar ir nemato. Vienu ar keliais žodžiais atsako į elementarius klausimus, pats klausia. Kartu su suaugusiuoju dainuoja daineles, deklamuoja eilėraštkus, užbaigia žinomų pasakų, eilėraštkų frazes. Sako „ačiū“, „prašau“. Domisi televizijos laidomis vaikams, kalba apie jas.</p>	<p>žvakę, pučiant plukdo popierinį laivelį, skraidina pūką ore, per šiaudelį pučia vandens ar oro burbulus, žaidžia pirštukų žaidimus. Kalba ritmiškai žygiuodamas, judindamas rankas. Susipažįsta su daiktai, žaislais, stebėdamas aplinką, veikdamas su paveikslėliais, daiktai, žaislais ir susipažindamas su jų ypatybėmis bei funkcijomis. Susipažįsta, kad su vienu daiktu galima atlikti daug veiksmų, o tą patį veiksmą galima atlikti su įvairiais daiktai. Žaisdamas, klausydamasis suaugusiojo kalbos, stebėdamas jo veiklą įtvirtina žodžius (profesijų, augalų, maisto, rūbų, baldų, naminių gyvūnų ir jų vaikų, žaislų, daiktų dalių pavadinimai). Kalbasi su suaugusiuoju paeiliui. Atsako į uždarus („Kas ten?“) ir atvirus („Ką ten matai?“) klausimus. Kartu su suaugusiuoju žiūri jo raidos lygį atitinkančias TV laidas, kalba apie tai, ką mato ir girdi. Įsitraukia į pasakos inscenizavimą ir antrina pasakos žodžius. Klausosi „motinos kalbos“ (kalbėjimo aukštesniu balsu, pabrėžiant intonaciją, kalbėjimo lėtesniu tempu, labai aiškiai tariant žodžius, kalbėjimo trumpesniais paprastos gramatinės struktūros sakiniiais, pavadinant ir rodant konkrečius daiktus, vieną mintį pasakant vienu sakiniu, kartojant tuos pačius žodžius vis kita forma, kartojant vaiko žodžius, sakinius, teisingai juos tariant ir sudėliojant, išplečiant vaiko sakinį, kad mintis būtų aiškesnė). Žiūri rodomus paveikslėlius, atkreipiant dėmesį į reiškinius. Žaidžia žodžių (tarimui) ir kitus kalbinius žaidimus.</p>
	4 žingsnis		<p>Kalba suprantamai, daro daug klaidų. Mėgsta daug kalbėti. Savo įspūdžius reiškia trumpais sakiniiais. Deklamuoja trumpus eilėraštkius. Vartoja maloninius, mažybinius žodžius. Kalba apie save vartodamas įvardžius: aš, mane. Išvardija ką mato paveikslėlyje. Kalbėdamas derina giminę. Pasako ką nupiešė, sukonstravo.</p>	<p>Naudoja apibendrinamuosius žodžius. Vartoja kuo daugiau mandagių žodžių. Išgirsta ir suvokia auklėtojų kalbą. Atidžiai išklauso sekamų pasakų. Padedant auklėtojui atpasakoja perskaitytą pasakėlę ar atpasakojimą. Mokosi liaudiškų gyvulėlių ar paukštelių pamėgdžiojimų. Bendrauja su tėvais, auklėtojais, auklėtojų padėjėjais.</p>
	5 žingsnis		<p>Klausosi įvairaus turinio tekstų apie aplinką, įvairius įvykius, reiškinius, klausosi gyvai, įrašų. Išgirsta pirmą ir paskutinį garsą jo paties, tėvų, draugų vardažodžiuose, trumpuose žodžiuose. Klausydamas skaitomo ar pasakojamo teksto, klausinėja. Natūraliai kitiems kalba apie tai, ką žino, veikia, ko nori, tikisi, nesuprastus paaiškina, pakartoja. Kalbėdamas žiūri į akis. Kalba, pasakoja apie tai, kas buvo nutikę, įvykę,</p>	<p>Vaikai domėsi kitais žmonėmis. Jaučia suaugusio meilę, prierašumą ir atsakys tuo pačiu. Paguodžia, padeda kitam, mokosi nusakyti žodžiu savo jausmus. Užmezga kontaktą su vaikais bendraamžiais, kviečia veikti kartu. Ugdytinis pasisveikina, atsisveikina, padėkoja. Klausinėja suaugusio apie daiktus, reiškinius, jų savybes. Klausio šalia esančio, stengiasi suprasti. Jaučia kalbos melodingumą, gamtos</p>

			<p>tai siedami su žmonėmis, tautos gyvenimu, gamtos reiškiniais. Pasakoja, kalbasi apie matytus filmukus, televizijos laidas, žaistus kompiuterinius žaidimus. Seka girdėtas ir savo sukurtas pasakas, kuria įvairias istorijas, eilėraštkus, inscenizuoja. Deklamuoja, dainuoja skaitomų pasakų eiliuotus intarpus.</p>	<p>garsų skambesį pamėgdžiojimuose, dainuojamoje tautosakoje ir trumpuose eilėraštkuose. Atsiliepia šypsena, dėmesiu, gestu, žvilgsniu. Kalba apie tai ką galvoja, ką veikia. Užmezga dialogą. Įvardija paprastais žodžiais kasdien matomus daiktus, žmones, gamtos reiškinius, gyvulius, augalus. Pasakoja apie suvokiamus žaislus, žaidimus, žmones, gamtos reiškinius, gyvulius, augalus. Trumpai pasakoja apie paveikslėlį. Auklėtojai padedant, atpasakoja pasakėles, apsakymėlius, savo kalbą palydi gestais, mimika. Varto knygeles, „skaito“ knygelę paveikslėlius. Pažįsta elementarius simbolius, pratinasi jais žymėti daiktus. Manipuliuoja įvairios medžiagos raidėmis. Dėlioja daiktais korteles su daiktais ir jų pavadinimais. Pratinasi taisyklingai vartoti kalboje trumpuosius ir ilguosius balsius. Nustato pirmą ir paskutinį žodžio garsą. Nusako žinomų daiktų keletą požymių. Vartoja kalboje esamojo laiko veiksmažodžius. Taisyklingai vartoja kalboje vaikų ir suaugusiųjų vardus. Nevartoja kalboje žargoninių vardų.</p>
		6 žingsnis	<p>Klausosi draugų ir savo kalbos įrašų, įvairių stilių tekstų, mįslių, erzinimų, pajuokavimų, dviprasmybių, frazeologizmų bendrine kalba ir tarpe. Išgirsta žodžius, kurie panašiai skamba, bet turi skirtingą reikšmę. Išgirsta pirmą, paskutinį ir žodžio viduryje esančius garsus. Seka ir suvokia knygelės, pasakojimo, pokalbio eigą, supranta ir interpretuoja. Kalba natūraliai, atliepdamas bendravimo situaciją, vartodamas vaizdingus žodžius (sinonimus, antonimus ir kt.), technologinius terminus (mikrofonas, pelė, klaviatūra ir kt.). Garsiai svarsto savo planuojamos veiklos eigą, praneša apie tai draugui, grupei draugų, visai grupei. Klausinėja apie išgirstą, matytą, sugalvotą, pajaustą. Pasakoja, kalba apie savo patirtį, norus, svajones, problemų sprendimą, svarstymus, įvardindamas įvairias detales, savybes, būsenas, vartodamas naujai išgirstus sudėtingesnės sandaros žodžius. Komentuoja meno kūrinius, atpasakoja pasakas, padavimus, apsakymus, matytą ir girdėtą per įvairias skaitmenines laikmenas (TV, DVD, CD). Kuria ir pasakoja įvairius tekstus, mįsles, humoristines istorijas, Deklamuoja savo sukurtus kūrinius, žaidžia prasmingais ir beprasmybiškais žodžiais, bando juokauti, kalba „ateivių“, „užsienio“ kalbomis. Keičia balso stiprumą, kalbėjimo tempą, intonacijas ir kt.</p>	
3.2.	Rašytinė kalba	1 žingsnis	<p>Varto, žiūrinėja paveikslėlių knygeles, žiūrinėja paveikslėlius. Stebi rašančius, domisi įvairiais rašikliais.</p>	<p>Kiekvieną dieną klausosi pasakojimo, skaitymo apie tai, kas vaikui pažįstama, žinoma. Klausosi pasakojamų ir skaitomų trumpų humoristinių kūrinių, kūrinių apie kitų kraštų gyvūnus ir pan. Pats „skaito“. Žiūri dideles, spalvingas knygeles, kalendorius, žurnalus, reklaminių plakatų iliustracijas. Atsakinėdamas į klausimus ir pats klausia „Kodėl?“, „Kada?“, „Ką?“, „Kaip?“, „Kas?“, dainuoja, deklamuoja, pasakoja. Vartoja esamąjį, būsimą ir būtajį laiką, funkcinius žodelis į, pas, prieš, iš, su. Stebi skaitymą skatinančią aplinką (varto knygeles, žurnalus, paveikslėlius; žiūri į prilipdytus užrašus ant baldų su jų pavadinimais bei užrašus ir simbolinius paveikslėlius ant</p>
		2 žingsnis	<p>Savarankiškai ir padedant suaugusiajam varto knygeles. Pradedą atpažinti jo mėgstamas knygeles, nori, kad jas jam paskaitytų. Kartais knygeles laiko taisyklingai. Žiūrinėjant paveikslėlius, piršteliu juos rodo. Reaguoją į skaitomą tekstą rankų/kojų judesiais, veido raiška, emocijomis. Įvairiais rašikliais spontaniškai brauko popieriaus lape.</p>	
		3 žingsnis	<p>Savarankiškai ir padedant suaugusiajam varto knygeles. Pradedą atpažinti mėgstamas knygeles, nori, kad jas jam paskaitytų. Kartais knygelę laiko taisyklingai. Žiūrinėja paveikslėlius, piršteliu juos rodo. Reaguoją į skaitomą tekstą</p>	

		rankų/kojų judesiais, veido raiška, emocijomis. Kreipia dėmesį į aplinkoje esančias raides, žodžius, simbolius. Įvairiais rašikliais spontaniškai brauko popieriaus lape.	žaislų lentynų ir pan.). Vaikas keverzoja ir rašinėja ant didelių ir mažų rašymo lentelių, popieriaus rašikliu, pieštukais, kreidelėmis. Stebi užrašytą savo vardą ant piešinio, darbelio, kortelės. Pasako savo ir kitų vardus, atsiliepia, pašauktas vardu, kalbasi, klausinėja. Įsijungia į pasakojimą, bando kartu dainuoti. Dalyvauja tradiciniuose lopšelio-darželio renginiuose, iškylose po artimiausią lopšelio-darželio aplinką bei išvykose į vyresnių vaikų grupes. Stebi pedagogą, kai jis garsiai komentuoja, ką daro, ką yra padaręs, ką ketina daryti toliau. Žaisdamas kalba su savimi. Komentuoja, ką daro, stabdo, liepia.
4 žingsnis	Domisi skaitymu. Ima suprasti, kad skaityti visada malonu. Vaizduoja, kad „skaito“ knygą, kuri jam buvo skaityta. „Skaito“ knygelių paveikslėlius, įvardija įvairių objektų ir veikėjų bruožus, veiksmus. Domisi ne tik įvairiais rašikliais bet ir kompiuteriu. Kevertone ir piešiniuose pasirodo realių raidžių elementai ir raidės. Atkreipia dėmesį į raides, simbolius (grafinius vaizdus), pradeda jais manipuliuoti įvairioje veikloje.	Pažįsta, atpažįsta grafinius simbolius (raides, žodžius, tekstus, užrašus ir kt.), žaidžia jais, įvairioje veikloje vartoja, patys juos kuria, imituoja raštą (kevertone, piešia, rašo raides, jų junginius, žodžius). Stebi kaip rašo suaugusieji, mėgina pamėgdžioti. Piešia ornamentus, spalvina, karmo, lipdo – lavina smulkiuosius rankų raumenis (rašo molyje, smėlyje, ant stiklo, lentoje ir kt.), iliustruoja knygas, rengia piešinių parodas. Įvardija keletą jam reikšmingų raidžių. Nurodo, kurios raidės yra didžiosios, kurios – mažosios. Piešiniiais, ženklais, raidėmis išreiškia savo išgyvenimus, patirtį, mintis.	
5 žingsnis	Domisi abėcėlės raidėmis. Supranta, kad kažkurios raidės turi savo pavadinimą ir specifinę grafinę raišką. Pastebi žodžius, prasidedančius ta pačia raide. Supranta aplinkoje matomų spausdintų žodžių prasmę. Sugalvoja pavadinimus paveikslėliams, knygelėms. Įvardija specifinius skaitomo teksto veikėjų bruožus. Kuria ir gamina rankų darbo knygeles. Supranta skirtingų spaudinių funkcijas (kalendorius, valgiaraštis, reklama, bukletas ir pan.). „Iliustruoja“ pasakas, pasakojimus, istorijas, filmukus. Braižo ir aiškina planus, schemas, grafikus. Kopijuoja raides, paprastus žodžius. Bando rašyti raides, pradėdami savo vardo raidėmis. Kompiuteriu spausdina savo vardą, trumpus žodelius.		
6 žingsnis	Domisi knygomis, įvairiais rašytiniais tekstais. Domisi iliustracijomis, ieško jose teksto pagrindimo. Pradeda suprasti ryšį tarp knygos teksto ir asmeninės patirties. Supranta nesudėtingų tekstų siužetą. Supranta paprastą informaciją. Domėdamasis spausdintu tekstu klausinėja. Supranta, kad garsas siejasi su raide, o raidės sudaro žodį. Žino keliolika abėcėlės raidžių. Pradeda skirti žodžius sudarančius garsus,		

			skiemenis. Pažįsta parašytą žodį kaip atskirų raidžių junginį. Gali perskaityti užrašus, kuriuos mato gatvėse, pvz. parduotuvių, kirpyklių, kavinių pavadinimus. Supranta rašymo tikslus.	
4.	Meninis ugdymas(is)			
4.1.	Meninė raiška	1 žingsnis	Reaguoja į muzikos garsus, melodijas, balso intonacijas suklysdamas, nutildamas, nustodamas judėti arba krykštaudamas, judėdamas, žaisdamas balso intonacijomis, garsais. Kalbinamas, žaidinamas reiškia emocijas, norus įvairiomis balso intonacijomis, veido mimika, lingavimu, plojimu, mojuodamas žaislu, daiktu. Storu pieštuku, teptuku, kreidele baksnoja, brauko, tepinėja, spaudinėja palikdamas pėdsakus (taškus, įvairių kryptių linijų brėžius, dėmes). Domisi ir džiaugiasi dailės priemonėmis, jas apžiūrinėja, ragauja, varto.	Vaizduoja įvairius ženklus: taškelius, brūkšnelius, apskritimus, linijas ir t.t., eksperimentuoja su piešimo priemonėmis. Uždažo plokštumos dalis, tapo viena, o vėliau ir dviem spalvomis. Piešia pieštukais, flomasteriais, vaško kreidelėmis, teptukais, guašo dažais, akvarele, štampuoja įvairiomis priemonėmis, piešia ant įvairaus dydžio ir spalvų popieriaus. Tapa vieną popieriaus skiautėlę klijuoja, uždeda reikiamoje vietoje ir prispaudžia. Dėlioja paveikslėlius ant flanelografo, magnetinės lentos, popieriaus. Aplikuoja iš paruoštų formų, atskirų dalių, plėšo popierių ir jų klijuoja, priklijavus nupiešia trūkstamas, smulkesnes dalis. Atlėšia iš didelio popieriaus gabalo mažesnę, popieriaus juostelę plėšo smulkiais gabalėliais, juos dėlioja popieriaus lape. Vėliau ima naudotis žirkleimis, karmo popieriaus juosteles mažais gabalėliais. Volioja tarp delnų ir ant lentelės didesnę ar mažesnę plastilino ar modelino gabalėlį, ištempia, sulenkia, išpaudžia duobutes, griovelius ir t.t. Plastilino gabalėlius klijuoja ant lentelės, ar nupiešto paveikslėlio, taip jį papuošdamas ar užpildydamas erdvę, lipdo iš plastilino, modelino, molio ir kt. priemonių, dekoruoja įvairia gamtine medžiaga. Klausosi linksmų, ramių, maršinių, muzikos kūrinų, instrumentų garsų, dainavimo. Klausosi kontrastingos muzikos kūrinų ir atlieka atitinkamus judesius, nusako muzikos nuotaiką: linksma, liūdna, lėta, greita ir t.t. Atlieka ritmiškus judesius, judesius su priemonėmis (skarelės, kaspiniai, žaisliukai) pagal muziką. Eina ratuku susikibę rankomis, vorele, žaidžia muzikinius ratelius, liaudies žaidimus. Dainuoja paprastas, trumpas daineles, daug kartų kartoja su auklėtoja. Groja barškučiais, būgneliais, švilpynėmis, akmenukai, lazdelėmis. Ritmiškai eina vietoje, ratu, ploja, trepsi, stuksena pagal muziką.
		2 žingsnis	Įdėmiai klausosi muzikos ir aplinkos garsų, mėgdžioja suaugusiųjų balso intonacijas, muzikos garsus. Spontaniškai žaidžia balso intonacijomis, rankų ir kojų judesiais. Skambant muzikai ritmiškai ploja, trepsi, tūpčioja, barškina, stuksena koku nors daiktu. Spontaniškai keverzoja „rankų judesius“ piešinius, juos apžiūrinėja. Džiaugiasi (šūkčioja, krykštauja, mojuoja rankomis), dailės priemonės paliekamu pėdsaku ir patiriamais jutimais (tirštais dažais, minkšta tešla). Tyrinėdamas dailės medžiagas ir priemones intuityviai atranda skirtingus veikimo su jomis būdus (brauko pirštais, varvina dažus, maigo tešlą). Geba plėšyti popierių, o vėliau ir atkirpti žirkleimis. Geba iš didelio lipdymo medžiagos gabalo atskirti mažesnę, minkyti nedidelį gabalėlį tarp delnų, voliuti ant lentelės. Geba lipdyti iš plastilino, modelino ir molio bei tešlos.	
		3 žingsnis	Susidomėję klausosi dainų, instrumentinių pagal muziką. kūrinėlių, emociškai jas suvokia (šypsosi, džiaugiasi, ploja rankom, trepsi, sėdėdamas sūpuoja kojas ar pan.). Vienas ir kartu su kitais dainuoja dviejų- keturių garsų daineles, palydėdamas jas judesiais. Drauge su pedagogu žaidžia muzikinius žaidimus, eina ratelių, jų tekstą imituoja rankų, kūno judesiais. Juda pagal muziką: žingsniuoja, bėga, apsisuka, kūno judesiais imituoja kai kurių gyvūnų judesius. Apžiūrinėja, tyrinėja ritminius muzikos instrumentus ir jais ritmiškai groja kartu su pedagogu. Kuria, dainuoja vieno	

		<p>aukščio tonu savitus žodžius, ritmuoja vaikiškais instrumentais ir daiktais. Žaisdamas su daiktu ar žaislu atlieka matytus veiksmus, judesius. Įvairiai intonuodamas kalba apie tai, ką daro. Mėgdžioja šeimos narių kalbą, veiksmus. Muzikiniuose rateliuose judesiais, veiksmiais vaizduoja siužeto elementus, reiškia savaime kilusias emocijas. Spontaniškai reiškia emocijas, išpūdžius dailės priemonėmis ir medžiagomis. Brėžia įvairias linijas, formas vis labiau koordinuodamas rankų judesius. Bando ką nors pavaizduoti (mamą, mašiną). Savo keverzonėse įžvelgia daiktus ar įvykius. Eksperimentuoja dailės medžiagomis ir priemonėmis, tyrinėja įvairius veikimo su jomis būdus. Piešdamas, spauduodamas, tapydamas, lipdydamas, konstruodamas mėgaujasi procesu, o ne rezultatu.</p>	
	4,5,6 žingsniai	<p>Išreiškia jausmus, mintis. Kuria, atranda, įsivaizduoja, keičia, pritaiko. Pastebi ir prisimena. Supranta aplinką ir adekvačiai į ją reaguoja. Supranta save ir kitus. Bendrauja, diskutuoja, išklauso. Pasiruošia darbui, efektyviai dirba, susitvarko savo darbo vietą. Naudojasi įvairiomis dailės priemonėmis. Konstruktyviai prisideda prie bendrų darbų. Dainuoja paprastas vienbalses daineles, ratelius, muzikinius žaidimus, mėgdžioja gamtos garsus. Improvizuoja, kuria melodinius motyvus, daineles, perteikia savo išpūdžius ir emocijas. Ritmingai skanduoja skanduotes, ritmui taiko judesį. Įsijaučia į skambančią muziką ir atliepia jos nuotaikos pobūdį. Išreiškia save ritmiškais kūno judesiais. Juda erdvėje, derina savo judesius su kitų vaikų judesiais. Susikaupia, įsiklauso į tylą, skiria muzikinius ir nemuzikinius garsus. Groja paprasčiausiais instrumentais, atlieka ir kuria ritminius motyvus. Nusako muzikos tempą, jos garsumą, nuotaiką. Pažįsta kai kurių muzikos instrumentų skambesį. Apibūdina skambančią muziką. Improvizuoja balsu, instrumentais, pasinaudojant mimika, kūno judesiais, įvairia atributika. Džiaugiasi muzika ir muzikavimu. Juda savo vidiniu tempu ir ritmu. Prisiderina prie išorinio tempo ir ritmo. Atlieka įvairaus stiprumo judesius. Perteikia nuotaiką. Orientuojasi erdvėje. Savais žodžiais nusako šokio sukeltus išpūdžius, perteikia juos piešiniais, garsais, judesiais. Atskiria įvairiai judančius daiktus ir juos apibūdina. Suvokia ir pažįsta savo tautą, Tėvynę, pasaulį, adekvačiai taiko šias sąvokas.</p>	<p>Tyrinėja vizualines išraiškos priemones: spalvas (pagrindinės – papildomos, šiltos – šaltos...), linijas (linija-pėdsakas, daiktų kontūras...), faktūras, jų savybes, vaizdavimo būdus, tūrineserdvines formas (kubas, rutulys, piramidė..., gamtos formos, lankstiniai...), plokštumines formas, figūras (geometrinės formos: kvadratas, trikampis, apskritimas, gamtos formos: dėmės, siluetai...). Susipažįsta su dailės darbais ir sąvokomis: su pagrindinių dailės šakų kūrinių, tautinio meno darbais, su pagrindinėmis dailės sąvokomis (skulptūra, tapyba, keramika), su pagrindiniais komponavimo būdais (vertikalės, horizontalės; simetrija, ritmas). Stebi aplinką, gamtą, žmogų, jo veiklą, kuria ir eksperimentuoja įvairiausiomis dailės technikomis: piešia, tapo, dekoruoja, lipdo, konstruoja, lanksto, pina, audžia, siuva, aplikuoja, karmo, spausdina, raižo. Aktyviai dalyvauja kūrybinėje veikloje: stebi, komentuoja, turtina žodyną, pateikia savo idėjas, sumanymus, patiria teigiamas emocijas, formuoja darbo įgūdžius, tobulina motorinius gebėjimus. Žaidžia: žaidimus balsui, kvėpavimui lavinti (kalbėjimas, dainavimas, skandavimas), žaidimus ritminiams, melodiniams deriniams, dinamikai, tempui suvokti, atsipalaidavimo žaidimus. Dainuoja: solo ir grupėje, daineles balsui lavinti bei intonaciniam – ritminiam žodynui turtinti, progines daineles. Groja: solo ir grupėje, pritaromas dainelei ar</p>

			<p>Atpažįsta tradicinio paveldo apraiškas – šventes, paminklus, padavimus, tradicinės pasaulėjautos faktus. Atpasakoja, plėtoja, kuria, apibūdina aplinkos reiškinius. Įsidėmi ir atpažįsta daiktų požymius, detales, savybes pagal tradicinius palyginimus (mįslėse, dainose ir kt.), kuria savus. Jautriai reaguoja į gamtos, šeimos, bendraamžių aplinkos reiškinius. Supranta kitaip galvojančią, toleruoja. Simbolizuoja veikėją – parenka jam būdingus judesius, garsažodžius. Įsijaučia į tariamus pojūčius, supančią aplinką. Perteikia pojūčius mimika, judesiais, balsu. Plėtoja veiksmus – vaizduoja veikėjo judesius, veiksmus, kalbą, intonaciją įsivaizduojamoje situacijoje, įsivaizduojamose aplinkybėse. Plėtoja veiksmus veikėjui būdingu tempu – motyvuotai parenka situacijai būdingų veiksmų tempą. Vertina veikėją – parodo vaiko santykį su savo vaidinamu veikėju, suteikiant jam tam tikras savybes. Kalba ir klausosi.</p>	<p>skambančiai muzikai. Juda pagal skambančią muziką: reaguojant į metro pulsą; reaguojant į tempo, aukščio, dinamikos pasikeitimus. Improvizuoja instrumentais, balsu, kūno ir aplinkos garsais, judesiu. Kuria: instrumentinius pritarimus dainelei, eilėraščiui, pasakai, trumpus kūrinėlius naudodamas instrumentus, balsus, aplinkos bei kūno garsus, grafinius-simbolinius muzikos reiškinių užrašymus. Aptaria: muzikos nuotaiką, atlikėjų sudėtį (solo-ansamblis orkestras), žanrą (vokaliniai-instrumentiniai, lopšinė, šokis...), garso savybes (aukštumas, ilgumas, stiprumas, tembras), dinamiką, tempą. Naudoja: nelokomotorinius/ašies judesius (vietoje – lėtai, gulti ir stotis, suktis, temptis, tūptis ir kt.), lokomotorinius judesius (erdvėje – eiti, bėgti, šuoliuoti, šliaužti, verstis ir kt.). Sugalvoja ką kiekviena kūno dalis gali daryti: (pvz.: judinti ranką, po to kitą ranką, pečius, galvą, liemenį, klubus, vieną, po to kitą koją, judinti visą kūną ir galop sustingti ir nejudėti). Juda nenaudodamas tam tikrų kūno dalių (rankų, kojų, galvos). Vaizduoja raides, skaičius, įvairius nejudančius objektus: laikrodį, akmenuką, batą, kėdę ir pan. Perteikia pojūčius: gėlės kvapą, saulės šilumą, šaltą vandenį, tirpstantį ledą ir pan. Juda kaip lapas, vėjas, lietus, snaigė, dramblys, tigras, vabalas, viščiukas, gyvatė, kiškis ir kt. Sugalvoja: kaip eiti – lėtai, linksmi, pavargus, bėgti – išsigandus, dairantis, judėti erdvėje kontrastiškai – eiti, pašokti, nusileisti ant grindų, suktis; aukštyn – žemyn, judėti – sustingti, įsitempti – atsipalaiduoti. Juda: pavieniui geometrinių figūrų forma: ratu, aštuoniuke, vingiuota linija, kvadratu ir kt., poromis, stovint vienas priešais kitą – vienas vaikas rodo sugalvotus judesius, o kitas atkartoja juos tarsi veidrodyje, po to pasikeičia vaidmenimis, poromis – suglaudus nugaras, liečiantis tik kaktomis, susikabinus rankomis ir pan. Lenda po tiltais: vienas vaikas formuoja erdves, kitas lenda pro jas, po to pasikeičia vaidmenimis. Juda grupėmis, išsirikavus vienas paskui kitą (gyvatėle) – priekyje esantis vaikas kuria ir rodo judesius, kiti stengiasi tiksliai atkartoti, po to pasikeičia vaidmenimis. Susipažįsta su lietuvių liaudies tradiciniais žanrais: klauso pasakų, padavimų, sakmių, mena mįsles, minkles, sako</p>
--	--	--	--	--

				<p>skaičiuotes, greitakalbes, erzinimus, dainuoja dainas, žaidžia žaidimus, šoka šokius, ratelius, mėgdžioja aplinkos, gamtos garsus. Susipažįsta su kalendorinių švenčių tradicijomis ir papročiais. Švenčia kalendorines šventes. Tyrinėja gamtos ciklus (metų laikai, mėnesiai, diena, naktis...), gamtos gaivalus (ugnis, vėjas, vanduo...), laukų darbus (javų darbai, rugiapjūtė, kūlimas, malimas, gyvulių ganymas, šienapjūtė), augalus (medžiai, gėlės), gyvūnus, paukščius, su namų darbus (virimas, kepimas, verpimas, audimas...). Interpretuoja ir pritaiko įvairius tautosakos žanrus šiandieninei aplinkai. Susipažįsta su kitų kultūrų tradicijomis, papročiais, tautosaka. Žaidžia ir improvizuoja: įvairių gyvūnų, gamtos reiškinių pamėgdžiojimas, skatinant vaiko interpretaciją, maži etiudai (šeima, gatvė, parduotuvė, mėgstamų filmukų, pasakų situacijos), kūno plastikos žaidimai (pantomima). Vaidina: pasitelkus lėles (lėlės - žaislai, pirštinių – pieštukinių lėlės, lėlės ant pagaliukų, lėlės marionetės), su kaukėmis (kaukės spektakliams, kaukės Užgavėnėms), muzikiniame spektaklyje. Kuria: siužetus vaidinimams (pasakos, gyvenimiškos situacijos), scenografija iš aplinkos daiktų (kėdės, stalai...), muzikinį foną, garsus. Aptaria ir reiškia savo nuomonę: apie matytus ir vaidintus spektaklius, apie personažų elgsenos motyvus, apie kūno plastiką.</p>
4.2.	Estetinis suvokimas	1 žingsnis	Susidomi, trumpam sutelkia dėmesį bei rodo pasitenkinimą (krykštauja, siekia paliesti rankomis), kai yra emocionaliai kalbinamas suaugusiojo, kai mato ryškius, gražių formų daiktus, spalvingus paveikslėlius, žaislus, girdi ritmiškus muzikos ir kitus garsus, mato šokio judesius.	Emocinę būseną pradeda reikšti kreidelėmis, spalvotais pieštukais, tapymo priemonėmis, savarankiškai pasirinkdamas spalvas, taip pat kurdamas įvairias formas. Stebi ir aptaria savo ir kitų darbus, randa pažįstamus daiktus, personažus, orientuojasi erdvėje („saulutė danguje“, „namelis stovi ant žemės“ ir pan.). Klausio specialių dainelių vaikams, pasakojimų su dainelėmis bei klasikinę muziką. Klausosi žinomos melodijos atliekamos įvairiais instrumentais. Įsimena ir atpažįsta girdėtą muziką. Pasitikėdamas savo muzikinėmis galiomis vaikas individualiai muzikuoja, pakartoja, tiksliai atkuria melodiją balsu arba ritmingais judesiais. Pamokytas, geba elgtis pagal sceninio elgesio taisykles: išsina į „sceną“, nusilenkia, palaukia kol baigsis plojimai, padėkoja „publikai“. „Groja“ koku nors instrumentu, improvizuoja,
		2 žingsnis	Skirtingai reaguoja girdėdamas besikeičiančių intonacijų suaugusiojo kalbinimą, muzikos garsus, matydamas gražius gamtos bei aplinkos vaizdus, dailės kūrinius, šokančius ir vaidinančius vaikus ar suaugusiuosius. Intuityviai mėgdžioja tai, kas jam patinka.	
		3 žingsnis	Atpažįsta (suklūsta, rodo) kai kuriuos jau girdėtus muzikos kūrinius, matytus šokius, ratelius, vaidinimo veikėjus, dailės kūrinių objektus. Emocingai reaguoja girdėdamas darnų garsų, intonacijų, žodžių sąskambį, žiūrinėdamas savo ir kitų piešinėlius, spalvingas knygelių iliustracijas, žaislus,	

			<p>džiaugdamasis savo puošnia apranga. Paklaustas pasako, ar patiko muzikos kūrinėlis, dainelė, šokis, vaidinimas, dailės darbelis.</p>	<p>aiškina, ką reiškia jo „muzika“. Vaikas kviečia ir kitus (suaugusiuosius ir vaikus), kad dainuotų, šoktų, grotų kartu su juo. Pritaria suaugusiajam. Paprastas, aiškus teksto, įdomaus turinio, lengvas atlikti dainas dainuoja individualiai ir grupėmis. Įsimena dainų žodžius (nekreipiant dėmesio į netikslią tartį). Laiku pradeda ir baigia dainuoti, išklauso pauzes. Rodant pedagogui vaikas atlieka naujus judesius ir judesių pagalba atskiria muzikos kontrastus: tyliai-garsiai, lėtai-greitai. Laisvai juda pagal muziką (taip pat ir liaudišką). Žaidžia siužetinius improvizacinius žaidimus. Žaidžia teatrinius žaidimus individualaus pamėgdžiojimo forma (pamėgdžioja suaugusįjį, gyvūną). Žaidžia: lyg būtų mama, tėtis, vairuotojas, gydytojas; apsimeta katyte, šuniuku ir pan. Žaidžia didaktinius žaidimus – dramatizacijas su daiktais (maudo ir rengia lėlę Alę, maitina šuniuką ir pan.), bet ir atlieka tariamus veiksmus (lyg valgo, miega, verda ir pan.). Naudoja siužetinius žaislų rinkinius: gyvūnus, įvairių formų figūrėles. Savarankiškai ir atsakingai pasiruošia darbo vietą, o baigus veiklą susitvarko. Saugiai ir tvarkingai naudojami dailės reikmenimis. Mato, suvokia, palygina klasikinius dailės kūrinius. Geranoriškai vertina draugų, kitų žmonių kūrybinius bandymus, vaikai nuosekliai dirba grupėje, tariasi dėl būsimo darbo rezultato, vertina savo pasiekimus.</p>
	4 žingsnis		<p>Keliais žodžiais ar sakiniiais pasako savo išpūdžius apie klausytą muziką, dainelę, eilėraščių, pasaką, matytą šokį, vaidinimą, dailės kūrinį, knygelių iliustracijas, gamtos ir aplinkos daiktus ir reiškinius, pastebi ir apibūdina kai kurias jų detales Skirtingai reaguoja (ramiai ar emociškai) klausydami ir stebėdami skirtingo pobūdžio, kontrastingus meno kūrinius, aplinką. Džiaugiasi menine veikla, nori dainuoti, šokti, vaidinti, pasipuošti. Paklaustas pasako savo nuomonę kuris muzikos kūrinėlis, dainelė, šokis, vaidinimas, dailės darbelis, drabužis, žaislas gražesnis. Reaguoja į kitų vertinimus.</p>	<p>Klausosi grožinės literatūros, poezijos kūrinėlių, atkreipdami dėmesį į teksto turinį ir formą, pastebėdami meninės išraiškos priemones: palyginimus, epitetus ir kt., vartoja juos savo kalboje, mėgdžioja įvairias intonacijas. Lankosi meno parodose, galerijose, muziejuose, koncertuose, kine, teatre, renginiuose, dalijasi išpūdžiais. Dalyvauja susitikimuose su menininkais, susipažįsta su jų kūryba. Kuria meninius darbelius, dainuoja, šoka, vaidina, klausosi muzikos kūrinių. Rengia kūrybinių darbų parodas, aptaria savo ir draugų kūrybą, grožisi ja. Stebi gamtos, aplinkos grožį, klausosi gamtos garsų.</p>
	5 žingsnis		<p>Dalijasi išpūdžiais po koncertų, spektaklių, parodų, renginių lankymo. Supranta ir pakomentuoja kai kuriuos meninės kūrybos proceso ypatumus (siužetą, veikėjų bruožus,</p>	

			nuotaiką, spalvas, veiksmus). Pasako, kaip jautėsi ir ką patyrė dainuodamas, šokdamas, vaidindamas, vaizduodamas dailės darbeliu, ką vaizduoja savo kūrinuose. Mėgaujasi meninės veiklos eiga, muzikavimu, šokiu, vaidyba, dailės veikla. Rodo pasitenkinimą bendra veikla ir kūryba, gėrisi savo ir kitų menine veikla, geru elgesiu, darbais. Grožisi gamtos spalvomis, formomis, garsais. Pasako savo nuomonę apie muzikos kūrinėlį, dainelę, šokį, vaidinimą, dailės darbelį, aplinką, drabužį, tautodailės ornamentais papuoštus daiktus.	
		6 žingsnis	Pasakoja išpūdžius apie muzikos, vaidinimo, šokio, dailės, tautodailės kūrinių siužetą, vaizduojamus įvykius, veikėjus, nuotaiką, kilusius vaizdinius. Plačiau papasakoja, ką sukūrė, kaip pats bei kiti dainavo, grojo, šoko vaidino, piešė. Stengiasi kuo gražiau šokti, vaidinti, deklamuoti, dainuoti, groti, piešti, konstruoti. Gėrisi ir grožisi savo menine kūryba. Pastebi papuoštą aplinką, meno kūrinius ir pasako, kas jam gražu. Palankiai vertina savo ir kitų kūrybinę veiklą, pasako vieną kitą mintį, kodėl gražu.	
5.	Sveikatos saugojimo ugdyimas(is)			
5.1.	Fizinis aktyvumas	1 žingsnis	Sėdi, šliaužia, ropoja pirmyn ir atgal, įkalnėn ir nuokalnėn, laiptais aukštyn, ko nors įsitvėręs atsistoja, stovi laikydamasis ar savarankiškai, žingsniuoja laikydamasis, vedamas arba savarankiškai. Tikslingai siekia daikto, rankos judėjimą seka akimis, pačiumpa ir laiko daiktą saujoje, paglosto žaislą jo nečiuopdamas, kiša jį į burną, purto, mojuoja, stuksena, gniaužo, dviem pirštais – nykščiu ir smiliumi – suima smulkų daiktą, perima daiktus iš vienos rankos į kitą.	Atlieka rytinę mankštą, eina pasivaikščioti. Dalyvauja sportinėse pramogose, šventėse, rytinėje mankštoje, kūno kultūros užsiėmimuose, pasivaikščiøjimuose ir kt. judrioje veikloje. Žaidžia judrius, orientaciją lavinančius žaidimus, juda, aktyviai veikia. Paprašius parodo, ką kiekviena kūno dalis gali daryti: (pvz.: judinti ranką, po to kitą ranką, pečius, galvą, liemenį, klubus, vieną, po to kitą koją, judinti visą kūną ir galop sustingti ir nejudėti). Sukurta grupėje judėjimo erdvė, parenkamos priemonės stimuliuota fizinį vaikų aktyvumą, skatina pažinti savo kūno galias. Atlieka grūdinimosi, pėdos bei taisyklingos laikysenos formavimo pratimus. Esant palankiom sąlygom atlieka oro ir vandens procedūras.
		2 žingsnis	Savarankiškai atsistoja, stovi, atsitupia, pasilenkia, eina į priekį, šoną ir atgal, eina stumdamas ar tempdamas daiktą, bėga tiesiom kojom, atsisėdęs ant riedančio žaislo stumiasi kojomis, pralenda per kliūtis keturpėsčia, padedamas lipa laiptais aukštyn pristatomuoju žingsniu. Pasuka riešą, apverčia plaštaką delnu žemyn, pasuka delnu aukštyn, mosteli plaštaka, paima daiktą iš viršaus apimdamas jį pirštais, išmeta daiktus iš rankos atleisdamas pirštus, ploja rankomis. Rideną, meta, gauda, spiria kamuolį.	
		3 žingsnis	Pastovi ant vienos kojos (3-4 sekundes). Tikslingai, skirtingu ritmu eina ten, kur nori, vaikščiodamas apeina arba peržengia kliūtis, eina plačia (25 – 30 cm.) linija. Bėga keisdamas kryptį, greitį. Lipa ir nulipa laiptais pakaitiniu žingsniu	

		laikydamosis suaugusiojo rankos ar turėklų. Atsispirdamas abiem kojomis pašoka nuo žemės, nušoka nuo laiptelio, peršoka liniją. Geriau derina akies-rankos, abiejų rankų, rankų ir kojų judesius, todėl tiksliau konstruoja, veria ant virvutės sagas, ridena, mēto, gauda, spiria kamuolį, įkerpa popieriaus kraštą.	
4 žingsnis	Stovėdamas pasistiebia, atsistoja ant kulnų, stovėdamas ir sėdėdamas atlieka įvairius judesius kojomis bei rankomis. Eina ant pirštų galų, eina siaura (5 cm) linija, gimnastikos suoleliu, lipa laiptais aukštyn – žemyn nesilaikant už turėklų, šokinėja abiem ir ant vienos kojos, nušoka nuo paaukštinimo. Mina ir vairuoja triratuką. Pieštuką laiko tarp nykščio ir kitų pirštų, tiksliau atlieka judesius plaštaka ir pirštais (ima, atgnybia, suspaudžia dviem pirštais, kočioja tarp delnų) bei ranka (mojuoja, plasnoja). Ištiestomis rankomis pagauna didelį kamuolį. Judesius tiksliau atlieka kaire arba dešine ranka, koja.	Kiekvieną rytą atlieka rytinę mankštą. Kiekvieną dieną, išskyrus lyjant ir sningant, eina pasivaikščioti į lauką, laiku keliasi, eina dienos poilsio, atlieka oro ir vandens procedūras, savimasažo bei pėdos ir taisyklingos laikysenos pratimus, dalyvauja kūno kultūros užsiėmimuose, sveikatingumo savaitėse, sporto šventėse. Žaidžia, juda, aktyviai veikia bei ilsisi, turi galimybę pasidalinti su draugais ir pedagogais ne tik džiaugsmingais, bet ir skaudžiais išgyvenimais, sulaukdamas jų paramos bei pagalbos, vaikas jaučiasi saugus, auga atviras, pasitikintis. Žaidžia lauko, sportinius bei judrius žaidimus, žaidimų aikštelėje mokosi važinėti dviratuku, paspirtuku, žiemos metu – rogutėmis ir t.t., dalyvauja estafetėse, sportinėse pramogose, varžybose, išbanda savo jėgas, vikrumą, drąsą, mokosi laimėti ir garbingai pralaimėti.	
5 žingsnis	Eina pristatant pėdą prie pėdos, pakaitiniu ir pristatomuoju žingsniu, aukštai keliant kelius, atliekant judesius rankomis, judant vingiais. Bėgioja vingiais, greitėdamas ir lėtėdamas, išsisukinėdamas, bėga ant pirštų galų. Šokinėja abiem kojom vietoje ir judant pirmyn, ant vienos kojos, šokinėja per virvutę, peršoka žemas kliūtis, pašoka siekdamas daikto. Pieštuką ir žirkles laiko beveik taisyklingai. Tiksliai atlieka sudėtingesnius judesius pirštais ir ranka (veria ant virvelės smulkius daiktus, užsega ir atsega sagas). Meta, spiria kamuolį iš įvairių padėčių, į taikinį, tiksliau gauda, mušinėja. Įsisupa ir supasi sūpynėmis.		
6 žingsnis	Eina ratu, poroje, prasilenkiant, gyvatėle, atbulomis, šonu. Bėga pristatomu ar pakaitiniu žingsniu, aukštai keldamas kelius, bėga suoleliu, įkalnėn, nuokalnėn. Šokinėja ant vienos kojos judant pirmyn, šoka į tolį, į aukštį. Važiuoja dviračiu. Rankos ir pirštų judesius atlieka vikriau, greičiau, tiksliau, kruopščiau. Tiksliau valdo pieštuką bei žirkles ką nors piešdamas, kirpdamas. Su kamuoliu atlieka sporto žaidimų		

			elementus, žaidžia komandomis, derindami veiksmus.	
5.2.	Kasdieninio gyvenimo įgūdžiai	1 žingsnis	Bando valgyti ir gerti iš puodelio savarankiškai.	Žaidimo pagalba susipažįsta su higienos reikmenimis: muilu, rankšluosčiu, nosine ir šukomis. Atlieka veiksmus su higienos priemonėmis, vėliau juos naudoja žaisdami. Klausosi pasakojimų, skaitomų kūriniių apie švarą, dienos ritmą, saugų elgesį namuose, gamtoje. Žaidimų metu įtvirtinami savarankiškumo įgūdžiai: maitina lėles, jas rengia, guldo, veda pasivaikščioti, bando tvarkingai sudėti drabužėlius. Dengia stalą, imituoja maitinimosi judesius, elgesį prie stalo, bendrauja su šalia esančiais. Stalo žaidimų, knygelių, plakatų, kortelių pagalba susipažįsta su vaisiais, daržovėmis, sveiku maistu, turimas žinias įtvirtina žaisdami. Klausydamiesi pasakojimų, skaitomų istorijų sužino apie daiktus, kurie yra pavojingi vaikų sveikatai ir saugumui, kas atsitinka, kai vaikai su jais žaidžia. Žaidimų metu formuojasi saugaus elgesio įgūdžiai. Piešdami išreikia savo emocijas ir pojūčius. Bando papasakoti, ką pavaizdavo savo darbelyje.
2 žingsnis		Valgo ir geria padedamas arba savarankiškai. Jaučia, kada nori tuštintis ir šlapintis, kartais tai parodo mimika, ženklais arba pasako. Suaugusiojo rengiamas vaikas „jam padeda“. Suaugusiojo padedamas plaunasi, šluostosi rankas, išpučia nosį. Paprašytas padeda žaislą į nurodytą vietą.		
3 žingsnis		Valgo ir geria savarankiškai. Pradedą naudoti stalo įrankius. Pasako, ko nori ir ko nenori valgyti. Pats eina į tualetą, suaugusiojo padedamas susitvarko. Suaugusiojo padedamas nusirengia ir apsirengia. Padedamas bando praustis, nusišluostyti veidą, rankas. Padeda vieną kitą daiktą į vietą. Atsiranda pirmieji elgesio su žirkklėmis įgūdžiai.		
4 žingsnis		Valgo gana tvarkingai. Primenamas po valgio skalauja burną. Pasako, kodėl reikia plauti vaisius, uogas, daržoves. Padeda suaugusiajam serviruoti ir po valgio sutvarkyti stalą. Dažniausiai savarankiškai naudojami tualetu ir susitvarko juo pasinaudojęs. Šiek tiek padedamas apsirengia ir nusirengia, apsiauna ir nusiauna batus. Šiek tiek padedamas plaunasi rankas, prausiasi, nusišluosto rankas ir veidą. Priminus čiaudėdamas ar kosėdamas prisidengia burną ir nosį. Pasako, kad negalima imti degtukų, vaistų, aštrių ir kitų pavojingų daiktų. Gali sutvarkyti dalį žaislų, su kuriais žaidė.		
5 žingsnis		Valgo tvarkingai, dažniausiai taisyklingai naudojami stalo įrankiais. Domisi, kuris maistas sveikas ir naudingas. Serviuoja ir tvarko stalą vadovaujamas suaugusiojo. Savarankiškai apsirengia ir nusirengia, apsiauna ir nusiauna batus. Priminus plaunasi rankas, prausiasi, nusišluosto rankas ir veidą. Priminus stengiasi sėdėti, stovėti, vaikščioti taisyklingai. Priminus tvarkosi žaislus ir veiklos vietą. Stengiasi saugoti save ir kitus.		
		6 žingsnis	Valgo tvarkingai. Pasako, jog maistas reikalingas, kad augtume, būtume sveiki. Įvardija vieną kitą maisto produktą, kurį valgyti sveika, vieną kitą – kurio vartojimą reikėtų riboti. Savarankiškai serviuoja ir tvarko stalą. Savarankiškai	Sveikatos valandėlių metu sužino kaip atrodo ir jaučiasi sergantis žmogus, ieško negalavimo priežasčių ir jų pašalinimo būdų ir priemonių, sužino apie sveiką gyvenimo būdą, higieninius reikalavimus. Stebėdami sergančius ir sveikus žmones nuotraukose, paveikslėliuose, girdėdami įvairias istorijas apie ligonius, ieško ligos požymių, iš veido ar kūno išraiškos nustato, kas yra sergantis. Žinias įtvirtina individualių užsiėmimų metu, per žaidimus, pokalbių metu. Naudojami asmeniniai higienos reikmenimis (šukomis, burnos skalavimo stiklinaitėmis, vienkartinėmis nosinaitėmis ir kt.). Sveikatos valandėlių metu susipažįsta su maisto reikšme žmogaus sveikatai, sveikos mitybos reikalavimais, žino, kad vaisiai ir daržovės – vitaminų šaltinis, aiškinasi mitybos piramidės sudėtį. Gamina, valgo ir kitus vaišina šviežių daržovių, vaisių patiekalais bei kt. Prieš valgio gaminimą nusiplauna rankas, užsiriša skarelę ar užsideda kepuraitę, po darbo sutvarko darbo vietą. Praktinės veiklos metu susipažįsta su stalo dengimo reikalavimais. Kasdienio maitinimosi metu, naudodamiesi stalo įrankiais, įgyja praktinių gebėjimų teisingai naudotis stalo įrankiais. Ugdomosios veiklos metu aptaria įvairias pavojingas

		apsirengia ir nusirengia, apsiauna ir nusiauna batus. Suaugusiųjų padedamas pasirenka drabužius ir avalynę pagal orus. Priminus ar savarankiškai plaunasi rankas, prausiasi, nusišluosto rankas ir veidą. Priminus stengiasi vaikščioti, stovėti, sėdėti taisyklingai. Dažniausiai savarankiškai tvarkosi žaislus ir veiklos vietą. Savarankiškai ar priminus laikosi susitartų saugaus elgesio taisyklių. Stebint suaugusiajam saugiai naudojami veiklai skirtais aštriais įrankiais.	situacijas, aiškinasi jų atsiradimo priežastis, ieško sprendimų, kaip jų išvengti. Dalyvauja saugaus elgesio, sveikatos saugojimo programose, projektinėje veikloje.
--	--	--	--

Rekomenduojamos temos pagal kompetencijas:

- Emocinis ir socialinis ugdymas(is) - **socialinė kompetencija** – gyventi ir būti greta, kartu. Rekomenduojamos temos socialinei kompetencijai ugdyti(s): „Mano draugai“, „Aš ir kiti“, „Mano šeima“, „Mano gimtinė, jos žmonės“, „Mano mieli namai“, „Mano augintinis“, „Atvėrus močiutės skrynią“, „Mano elgesys – kitų palankumas ir saugumas“, „Šilti jausmai baltais žodeliais sninga“, „Gėrį ir grožį kuriame darbu“, „Adventas – laukimo metas“, „Saulutė šviesiausia, motulė geriausia“, „Pabūsiu sau teisėju“, „Noriu būti toks kaip tėtis“, „Tingėti negarbinga, tingėti negražu“, „Du ožiukai ant tiltelio...“, „Kas gerai, o kas blogai?“ ir kt.
- Sveikatos saugojimo ugdymas(is) - **sveikatos saugojimo kompetencija** – orientuota į nuostatos augti sveikam ir stipriam, siekio rūpintis savo ir kitų sveikata bei saugia aplinka formavimą. Rekomenduojamos temos šiai kompetencijai ugdyti(s): „Mano kūnas“, „Noriu augti sveikas ir žvalus!“, „Mano draugai: šukos, muilas, šepetukas“, „Dvi sesytės per kalnelį nesueina“, „Šepetukas ir dantukas“, „Kokia daili suknelė ir švarūs bateliai“, „Kaip atsiranda maistas. Kąsnelio kelionė“, „Lėlės Alės gimtadienis“, „Maistas ir sveikata“, „Smagurių mugė“, „Vitaminų karalystė“, „Mano dienele“, „Juda rankelės, trepsi kojelės“, „Vandens lašelio kelionė“, „Saugokis ligos! Vaistai“, „Aš tave saugau, saugokis ir tu!“, „Aš saugus namuose“ ir kt. Fizinis aktyvumas užtikrinamas kūno kultūros užsiėmimų, rytinių mankštų, pasivaikščiavimų lauke metu.
- Pažinimo ugdymas(is) - **pažinimo kompetencija** – tyrinėti ir atrasti pasaulį. Rekomenduojamos temos pažinimo kompetencijai ugdyti(s): „Mano kūnas“, „Jausmų pasaulyje“, „Aš panašus į kitus“, „Esu nepaprastas ir įdomus“, „Aš buvau pipiras, o dabar jau vyras“, „Viskas žaidimas ir nežaidimas“, „Technikos stebuklai“, „Viską noriu išmatuoti, viską reikia suskaičiuoti“, „Pastebėk ir pavadink“, „Daiktai aplink mane“, „Atrask, kas mus sieja“, „Aš ir laikas. Mano diena“, „Ekologijos takeliu“, „Krinta lapas uosio, krinta lapas klevo“, „Oi, tu, žiema žiemužė“, „Žiema, žiema, bėk iš kiemo“, „Čir vir vir pavasaris“, „Rid rid rid margi margučiai“, „Kalėdos – stebuklų metas“, „Lietuvos augalai, paukščiai, žvėrys ir kiti gyvūnai“, „Gamtos reiškiniai“, „Saugus elgesys gatvėje, gamtoje, namuose“.

- Kalbos ir komunikavimo ugdymas(is) - **komunikavimo kompetencija** – klausytis, kalbėti, bandyti skaityti, rašyti, išreiškiant save ir bendraujant su kitais. Rekomenduojamos temos komunikavimo kompetencijai ugdyti(s): „Klausyk, vaikeli, kaip skamba raidelės!“, „Ką pasakoja knygos lapeliai“, „Kuriu pasaką“, „Paklausyk, kaip aš sakau...“, „Atgiję paveikslėliai“, „Kas čia ne taip?“, „Susimaišę žodžiai“, „Pasakyk kitaip“, „Pokalbių kertelė“, „Kiek kalbėlių, kiek kalbų!“ ir kt.
- Meninis ugdymas(is) - **meninė kompetencija** – įsivaizduoti, pajauti, kurti, grožėtis. Rekomenduojamos temos meninei kompetencijai ugdyti(s): „Grožis ir gėris – visada kartu“, „Kalėdos – stebuklų metas“, „Kas tu esi, šviesos ugnele?“, „Močiutės skrynioje“, „Velykų margučių pilnos kišenės“, Menų savaitė, „Svečiuose - pasaka“, „Aš kūrėjas“, „Kaziuko mugė. Amatai“ „Spalvos ir spalviukai“, „Mano vaizduotės pasaulis“.

Priemonės komunikavimo kompetencijai ugdyti:

• knygos vaikams (knygelės, žurnalai, vaikiškos enciklopedijos, albumai, žemėlapiai ir kt.); • žaislinės knygelės (su iškirptais langeliais, perspektyviniu vaizdu, turinčios vaizdo ir garso efektų), receptų, telefonų knygos vaikų žaidimams; • raidynai, plakatai; • popierius (kortelės, juostelės, lapeliai); • skirtukai, žymekliai knygoms; • žodžių kortelių rinkiniai; • stalo žaidimai su raidėmis, užrašais skirti kalbai ugdyti; • kūrybiniai, didaktiniai, stalo žaidimai, loto; • kubeliai, automobiliai ir kt. su užrašais; pasakų, muzikos įrašai (kompaktiniai diskai, garso kasetės) ir kt.; • siužetiniai žaislai - mašinėlės, lėlės, vėžimėliai, žaisliniai baldai, indai, minkšti žaislai, gyvūnai, pastatai ir įvairių žmonių figūrėlės; • kompiuteris, kompiuterinės programos (pvz., programos, padedančios vaikui atpažinti raides, skaičius, bandyti rašyti ir kt.); • ugdymo turinį papildančios priemonės (baldeliai); • konstruktoriai, lavinamosios kūrybinės dekoracijos; • kitos, komunikavimo kompetencijos ugdymui reikalingos priemonės.

Priemonės sveikatos saugojimo kompetencijai ugdyti:

• dėlionės, plakatai, paveikslėliai • žmogaus kūno maketas; • interaktyvios lentos; • vaikams pritaikyti indai ir stalo įrankiai; • priemonės varstymui, segiojimui, raišiojimui; • kamuoliai, skirti šokuoti, suptis, supamieji žaislai; • kamuoliukų baseinas, priemonės estafetėms, kliūtims; • įvairūs treniruokliai (batutas ir kt.); • šiurkštūs, grublėti kilimėliai, čiužiniai, įvairios minkštos porolono formos; • jėgos ugdymo priemonės (kamuoliai, kelmeliai ir kt.); • grūdinimosi priemonės (indai vandeniui ir kt.); • riedantys žaislai (karučiai, automobiliai, traukiniai ir kt.); • triračiai, riedučiai, paspirtukai, rogutės, slidės; • audeklo atraižos, kaspiniai, skarelės, skraistės šokiui, kutai šokiui, elastingas popierius; • pirštų, delnų, pėdų atspaudų darymo medžiagos (dažai, molis, smėlis ir kt.), kūno dažai; • badmintonas; • lankai, šokdynės, virvutės, kamuoliai, sviediniai, kėgliai; • žaidimų aikštelės (čiuožynė, supynės, laipiojimo kopetėlės, sienelė, virvė, tunelis ir kt.); • spyruoklinės supynės, šokiukai, sūpuoklės, • palapinės; • pusiausvyros priemonės (faktūrinės plytelės), sienelės, kopetėlės, laipynės, lindynės, kopimo sienelė, laipiojimo virvės, tilteliai, suoleliai ir jų

komplektai (grupėms ir vaikų lauko žaidimų aikštelėms); • priemonės žymėjimui (kūgiai, lazdos, žymekliai, formos ir pan.); • stalo žaidimai, šachmatai, šaškės; • kitos, sveikatos saugojimo kompetencijos ugdymui reikalingos priemonės.

Priemonės pažinimo kompetencijai ugdyti:

• vandenį geriantis popierius, medžiaga; • vaškas, parafinas, žvakės; • rašomoji, magnetinė lentos; • lentynėlės, spintutės, dėžės, krepšiai žaislams, medžiagoms ir priemonėms; • informaciniai leidiniai (knygos, plakatai, enciklopedijos, stalo žaidimai ir kt.); • kortelių rinkiniai (skaičių, formų, dydžių, spalvų, priešingybių, priežasties-pasekmės ir kt.); • šviesos stalas ir jam reikalingos priemonės (smėlis, „mėnulio smėlis“, akmenukai, gamtinė medžiaga); 14 • eksperimentavimui, tyrinėjimui, bandymams atlikti skirta įranga: įvairūs indai, mėgintuvėliai, piltuvėliai, vamzdeliai, pipetės, kempinės, svarstyklės, sieteliai, žibintuvėliai, balionai; • laikrodžiai, smėlio laikrodkai, magnetai, mikroskopai, statoskopai, termometrai, kompasai, priemonės herbariumui gaminti, didinamieji stiklai, žiūronai ir kt.); • įvairios ilgio matavimo priemonės, svirtinės svarstyklės, skaičiavimo pagaliukai; • erdvinės ir plokštuminės geometrinės figūros; • pinigų pavyzdžiai, įvairūs ženklai; žaislai tapatinimui, grupavimui, rūšiavimui, serijų dėliojimui; • priemonės žaidimui su smėliu ir vandeniu: vandens ir vėjo malūnėliai, muilo burbulai, žaislinės plunksnos, parašiotai ir kt.); • išardomieji ir sudedamieji žaislai, daiktų modeliai, aitvarai (popieriniai, plastmasiniai, medžiaginiai, mediniai ir kt.); • medžio lentelės, kelmeliai, vaikiškos vinys, švitrinis popierius, flanelinė, kilnojamoji magnetinė lenta (su muzikiniais priedais); • terariumai, akvariumai, narveliai; • saugaus eismo ir elgesio kortelių rinkiniai, dėlionės, stalo žaidimai; • techniniai žaislai (žybsintys, pypsintys; prisukami, inerciniai, elektriniai, t.y. su elementais); • ugdymo turinį papildančios reikalingos priemonės (baldeliai); • galvosūkių, labirintų; gamtos garsų įrašai, filmuota medžiaga; • foto aparatas, foto kamera; • darbo įrankiai – vaikiški grėbliai, kastuvėliai, kibirėliai, puodeliai, vazonai gėlėms, gėlių žemė, laistytuvai gėlėms, augalų daigynėliai ir kt. • Lietuvos Respublikos vėliava (maža), gaublys, Lietuvos Respublikos herbas, gimtojo miesto herbas; • kitos, pažinimo kompetencijos ugdymui reikalingos priemonės.

Priemonės meninei kompetencijai ugdyti:

• medžiagos tapymui, piešimui (guašas, akvarelė, kreidelės, pastelė, balta ir spalvota kreida, pilki ir spalvoti pieštukai, teptukai); • medžiagos kūrybiniam darbui: molis, plastilinas, modelinas, kanceliariniai peiliukai, pagaliukai ir kt.), lipdymo tešla, įvairaus formato, dydžio, spalvos popierius, kartonas, gipsas, plastikas, klijai (PVA, sausi, universalūs, skirti akmenukams, karoliukams klijuoti) ir kt.; • štampos, antspaudavimo priemonės, formelės; • priemonės darbo vietai uždengti, apranga darbui su dažais; • širmelė ir kita įranga teatrui; • apranga ir vaidybos atributika vaikams (šilko skraistės, medvilnė, vilnos audiniai, linas skraistės, skrybėlės, bižuterija, karūnos, karoliai, segės, dirželiai ir kt.); • pirštukų lėlės, lėlės marionetės, lėlės be ryškios veido išraiškos, neišbaigti žaislai, lėlės ant lazdelių ir kt.; • muzikos ir techninės ugdymo priemonės: muzikinis centras, vaizdo grotuvas, diktofonas; • muzikos instrumentai (molinukai, akmenukai, lazdelės, barškučiai, trikampiai, varpeliai, tambūrinai, žvangučiai,

skudučiai, būgneliai, marakai, metalofonai, ritminiai mušamieji instrumentai ir kt.); • būtiniausi įrašai (populiari, klasikinė, liaudies, vaikų ir kt. muzika); • muzikos ženklų rinkiniai (penklinių, natų, pauzių ženklai); • molbertai, lentos, 15 • muzikinės dėžutės, muzikiniai žaislai; • švenčių atributika (popierinės girliandos, širdelės, kaukės, žaislai eglutei, konfeti ir kt.); • kitos, meninės kompetencijos ugdymui reikalingos priemonės.

Priemonės socialinei kompetencijai ugdyti:

• Lietuvos Respublikos vėliava (maža); gaublys, gimtojo miesto herbas; • daiktų modeliai papildantys ugdymo turinį „Virtuvėlė“, „Ligoninė“, „Eglutė“ ir kt. (siužetiniai baldeliai - vaikiški); • ryto rato kilimėliai, pagalvėlės ugdymosi veiklai organizuoti; • saugaus eismo ir elgesio, vaiko teisių kortelių rinkiniai; • nuotaikų kortelių rinkiniai; • siužetiniai žaislai (lėlės, vežimėliai, baldai, indeliai, drabužiai, įvairių profesijų atributai); • automobiliai, automobiliniai garažai, trasos, plovyklos; • žaidimai poromis, keliese (domino, loto, šaškės); • atsipalaidavimo žaislai (minkšti, siužetiniai), sėdmaišiai; • kompiuteriniai žaislai, kompiuteriniai filmai, CD vaikams, žaidimai; • kitos, socialinės kompetencijos ugdymui reikalingos priemonės. Priemonės ugdomajai veiklai pedagogas atrenka ir jas kūrybiškai atnaujina atsižvelgdamas į grupę lankančių vaikų amžių, ypatumus, poreikius, ugdomas kompetencijas.

5. UGDYMO PASIEKIMAI IR JŲ VERTINIMAS

Auklėtojos pripažįsta, remia ir skatina kiekvienos šeimos ugdymo tradicijas, kultūrą bei indėlį į vaikų ugdymą. Nuolat analizuojama ugdymo kokybė šeimoje ir grupėje. Auklėtojos naudoja daugybę formalių bendravimo ir bendradarbiavimo su šeima metodų ir būdų, siekdamos aptarti vaikų daromą pažangą. Renka informaciją apie šeimos narių interesus, pomėgius, profesijas ir atsižvelgiant į tai skatina šeimas dalyvauti grupės veikloje ir vaikų ugdyme. Tėvai nuolat ir laiku informuojami apie vaiko ugdymo(si) pasiekimus.

Auklėtojos atlieka raštišką vaikų pasiekimų vertinimą. Vaikus stebi veiklos centruose, stebėjimus užrašinėja ir analizuoja, po to naudojami jais planuodamos ir individualizuodamos veiklą. Vaikų stebėjimas numatomas savaitiniuose ugdymo planuose. Ugdytinių pasiekimai vertinami pagal 5 kompetencijas: socialinę, pažinimo, sveikatos, komunikavimo, meninę. Atpažinti auklėtojoms vaikų ugdymosi pasiekimus ir poreikius bei tikslingai ugdyti kiekvieną vaiką padeda Ikimokyklinio amžiaus vaikų pasiekimų aprašas, kuriame numatyta, kokius ugdymo procese gebėjimus, žinias, supratimą ir nuostatas turėtų įgyti vaikas, atsižvelgiant į jų amžių.

Vaikų pasiekimai vertinami du kartus per metus, kas pusmetį (spalio – gegužės mėn.). Vaikų pasiekimų vertinimas padeda išlaikyti ugdymo(si) tęstinumą, planuoti individualų darbą su vaikais, numatyti ugdytiniam pagalbos formas ir būdus.

Vaikai, turintys kalbos sutrikimų, vertinami rugsėjo, sausio ir gegužės mėnesiais, pagal kalbos vertinimo korteles, patvirtintas Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2004 m. rugpjūčio 9 d. įsakymu Nr. ISAK-1233. Vertinimą atlieka logopedas. Jis teikia rekomendacijas grupių auklėtojoms, tėvams (globėjams) apie vaiko ugdymosi galimybes, perspektyvas, aptaria pagalbos teikimo būdus. Pedagoginei psichologinei

tarnybai rekomendavus, sudaromos individualios programos vaikams, kuriems ugdymo turinys pritaikomas. Vertinime dalyvauja auklėtoja, tėvai (globėjai) ir patys vaikai.

Ikimokyklinio amžiaus vaikų pasiekimų medžiaga kaupiama „Vaiko aplanke“. Jame kaupiami vaiko darbeliai, įvairios veiklos stebėjimų užrašai, vaiko rašytinės kalbos pavyzdžiai, nuotraukos, pasakojimai, žodinė kūryba, specialistų komentarai, tėvų pastebėjimai. Auklėtojos laikosi nuostatos, pabrėžiančios konfidencialumo svarbą bendraujant su vaiku ir jo šeima. Vaiko pasiekimai aptariami tik su šeimos nariais, o šeimos problemos – individualiai su pedagogais.

Pedagogų tarybos posėdžiuose pedagogai pateikia bendrą informaciją apie grupės pasiekimus, siejant juos su grupės ugdymo tikslais ir uždaviniais, bei numatant ateities perspektyvą ir žingsnius.

Analizuodamos surinktą informaciją, auklėtojos vaiko aplanke sprendžia apie vaiko pasiekimus ir jo ugdymą(si). Auklėtojos remiasi vertinimo duomenimis, planuodamos ugdymo procesą, numatydamos vaiko ugdymo individualizavimo galimybes bei numatydamos savo – pedagogo – kompetencijų tobulinimo sritis. Vertinimo duomenys neišviešinami, kaupiami vaiko asmens bylose, kurios perduodamos į archyvą ir saugomos vadovaujantis dokumentų archyvavimo reikalavimais.

Tėvams (globėjams) pageidaujant Pedagoginė – psichologinė tarnyba gali atlikti vaiko brandumo mokytiis pagal priešmokyklinio ir pradinio ugdymo programas vertinimus.

Ikimokyklinio ugdymo programos atnaujinimo darbo grupė:

Nijolė Dubrauskienė

Audronė Martusevičienė

Regina Švench

Kristina Sergeičik

Natalija Silvanavičienė

Redagavo:

Direktoriaus pavaduotoja ugdymui Žibutė Žilinskienė

NAUDOTA LITERATŪRA IR INFORMACIJOS ŠALTINIAI

1. Becker-Textor Ingeborg, 2001. Kūrybiškumas vaikų darželyje. Presvika, Vilnius.
2. Cuglin P.I, 2001. Į vaiką orientuotų grupių kūrimas.
3. Gražienė V., Rimkienė R., 1993. Ikimokyklinio ugdymo gairės. Vilnius.
4. Ikimokyklinio amžiaus vaikų pasiekimų aprašas. Projektas „Ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo plėtra“
5. Katinienė A., 1998. Vaiko muzikinės kultūros ugdymas darželyje. Kronta, Vilnius.
6. Katinienė A., Vaičienė A., 2001. Muzika vaikų darželyje. Šiauliai.
7. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2005 m. balandžio 18 įsakymas Nr. ISAK – 627 „Dėl ikimokyklinio ugdymo programų kriterijų aprašo“
8. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerijos Švietimo aprūpinimo centras Ikimokyklinio ugdymo metodinės rekomendacijos, 2015.
9. Monkevičienė O., Tarasovienė A., Bartkevičienė V., Matlašaitienė R., Gražienė V., Glebuviene V., Katinienė A., Rimkienė R., Juraitienė I., Aukštakalnytė D., 2001. Ankstyvojo ugdymo vadovas. Vilnius.
10. Piliuvienė A., Dailidienė N., Jakučiūnienė D. *et al.* 1997. Ikimokyklinio amžiaus vaikų saugios gyvenamosios įgūdžių ugdymo programa. Vilnius.
11. Saugėnienė N., 2003. Ugdymo programų planavimas ir realizavimas. KTU, Kaunas.
12. Tamošiūnas T., 1999. Projektų metodas ugdymo praktikoje. Šiaulių universiteto leidykla, Šiauliai.
13. Vaiko teisių konvencija. Lietuvos nacionalinis UNICEF komitetas. 2000.
14. Vaikų brandumas mokyklai, 2001. Vilnius.
15. Žukauskienė R., 1996. Raidos psichologija, Vilnius.
16. Žukauskienė, 2012. R. Raidos psichologija: integruotas požiūris. Margi raštai, Vilnius.